

Värdegrund 2014

Kvalitetsrapport om skolformerna i Borås Stad

Inledning

Skollagen föreskriver att varje huvudman inom skolväsendet på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt ska planera, följa upp och utveckla utbildningen¹. I skollagen har det gamla kravet på kvalitetsredovisning tagits bort och ersatts av ett krav på att det systematiska kvalitetsarbetet ska dokumenteras.

Uppgifterna i denna rapport är hämtade från Borås Stads förskolor, skolor och fritidshem. Förskolechefer och rektorer har genomfört självskattningar av sin verksamhet. Uppgifter från Klimatundersökningen finns också med. Rapporten är sammanställd av Utvecklingsenheten, förutom avsnittet om gymnasieskola/vuxenutbildning som är sammanställd av utbildningsförvaltningen.

Rapporter tas fram under en tvåårscykel där en del rapporter skrivs årligen och andra vartannat år.

År 1 innehåller rapporter om

- a. barn och elever i behov av särskilt stöd,
- b. värdegrund,
- c. resultat och undervisning samt
- d. barn och elever med annat modersmål än svenska

År 2 innehåller rapporter om

- a. barn och elever i behov av särskilt stöd,
- b. kvalitetsarbete,
- c. resultat och undervisning samt
- d. fritidshem.

Följande aspekter tas upp i rapporten om värdegrund:

- Värdegrundsarbete
- Likabehandlingsplan
- Genus och jämställdhet
- HBTQ
- Inflytande och delaktighet

Rapporten består av fem delar:

1. Förskola
2. Grundskola
3. Fritidshem
4. Grundsärskola
5. Gymnasieskola/Vuxenutbildning

---

¹ Skollagen 2010:800 4kap 3§

Innehåll

Sammanfattning	3
Förskola.....	6
Värdegrundsarbete	6
Likabehandlingsplan	8
Genus och jämställdhet	10
Barns inflytande över undervisningen.....	12
Barns inflytande struktur/organisation	13
Föräldrars inflytande	14
Grundskola	17
Värdegrundsarbete	17
Metoder för att förebygga mobbning	25
Likabehandlingsplan	30
Genus och jämställdhet	31
HBTQ-kompetens	33
Elevs inflytande över undervisningen.....	35
Elevs inflytande över utbildningen	35
Föräldrars inflytande	35
Fritidshem.....	40
Värdegrundsarbete	40
Likabehandlingsplan	40
Inflytande och delaktighet.....	41
Grundsärskola.....	44
Värdegrundsarbete	44
Likabehandlingsplan	46
Genus och jämställdhet	47
HBTQ-kompetens	48
Elevs inflytande över undervisningen.....	48
Föräldrars inflytande	48
Analys.....	49
Gymnasieskola/Vuxenutbildning	50
Trygghet och trivsel	50
Elevs inflytande av undervisningen	51
Likabehandlingsplan och plan mot kränkande behandling	52
Genus.....	52
Föräldrars inflytande (Gymnasieskolan, gymnasiesärskolan)	53

Sammanfattning

Förskola

Värdegrundsarbete

Utifrån förskolechefernas bedömning och resultat i klimatundersökningen kan vi generellt dra slutsatsen att det bedrivs ett relativt gott värdegrundsarbete i förskolorna i Borås Stad. I klimatundersökningen tycker 97 procent av föräldrarna att barnen ges möjlighet att utveckla sin förmåga att vara en bra kompis.

Den pedagogiska miljön

Det talas mycket om den pedagogiska miljön i förskolan² som skickar signaler ger signaler om vilka beteenden som kan och/eller förväntas äga rum i miljön. Denna aspekt är något som behöver utforskas ytterligare i förskolan, vilket är påbörjat då många förskolor har utmanat sina dockvrår till att istället kallas hemvrå eller liknande.

Likabehandlingsplan

Förskolorna i Borås Stad har likabehandlingsplaner och planer mot kränkande behandling, vilka uppfyller de krav som ställs i lagar och förordningar. Det som ändå framstår som ett utvecklingsområde är barns och vårdnadshavares möjlighet att delta i forum för samråd. Vårdnadshavarnas skattning av möjlighet till inflytande för dem och deras barn är högre än förskolechefernas.

Genus och jämställdhet

Förskolecheferna skattar sina verksamheter relativt högt när det gäller medvetenhet om genus och jämställdhet. De flesta påpekar att frågorna lyfts i det ordinarie likabehandlingsarbetet, men att inga särskilda fortbildningsinsatser gjorts på området. För att leva upp till läroplanens mål om att motverka stereotypa könsroller kan medvetna val i lärmiljön göras, men det som påverkar allra mest är pedagogernas förhållningssätt. Återkommande kritiska diskussionerna krävs för att förskolorna ska kunna skattas på den högsta nivån. Observationer eller videofilmning av verksamheten kan ge goda underlag för dessa diskussioner.

Inflytande och delaktighet

Utifrån förskolechefernas bedömning och utifrån resultat i klimatundersökningen kan vi generellt dra slutsatsen att det är en positiv utveckling när det gäller barnens och vårdnadshavarnas inflytande i förskolan. Ett fåtal förskolor bedöms ligga på den högsta nivån i chefernas självskattningar och det är angeläget att man i stadsdelarna går vidare med samtal om vad ett gott arbete för barninflytande är. Hur gör de som kommit längst och vilka konkreta exempel finns i våra verksamheter? Hur får föräldrar insyn i vad barns inflytande innebär?

För att komma vidare i arbetet att utveckla inflytande i förskolan behöver frågor kring systematik lyftas och verktyg för hur cheferna kan ta reda på hur det ser ut behöver utvecklas.

Grundskola

Förebyggande värdegrundsarbete

I det förebyggande värdegrundsarbetet visar resultaten att både personal och elever har inflytande. Detta syns framför allt i arbetet med likabehandlingsplanen som följs upp och revideras. Jämfört med beskrivningar i rapporten 2012 framträder ett tydligare arbete med fler exempel på skolorna i syfte att förebygga och främja likabehandling, tolerans och demokratiska värderingar. Det står dock klart att skolan hela tiden måste arbeta med att skapa ett gemensamt förhållningssätt när det gäller bemötande.

Trygghet och studiero

I klimatundersökningen menar 93 procent av eleverna i åk 4-6 och lika stor andel i 7-9 att de känner sig trygga på skolan. Trots goda siffror finns behovet av att utveckla det förebyggande och främjande arbetet så 172 av totalt 2985 elever i åk 4-6 och 152 av totalt 2699 elever i åk 7-9

---

² Skolverket: Förskolans och skolans värdegrund (2013)

uppger att det stämmer dåligt eller inte alls att de känner sig trygga i skolan. Det är ca 6 procent av alla elever på dessa stadier. I självskattningen om trygghet och trivsel är det tydligt att det finns mer att göra när det gäller studieron. 27 skolor menar att de flesta elever upplever att skolan är trygg och ligger antingen på nivå 2 eller på väg mot nivå 3. Fem rektorer har angett att deras skolor befinner sig på nivå tre, det vill säga att eleverna upplever skolan som trygg och att skolan präglas av studiero. Fem skolor når inte fram till nivå 2 och detta påverkar givetvis hela skolans klimat.

Arbete utifrån likabehandlingsplanen

Arbetet med likabehandlingsplanen har inneburit att skolor utvecklat kunskaper om och rutiner för att utreda och åtgärda och följa upp mobbning, även om det finns mer att utveckla så är ändå signalen att det är få skolor som upplever behov av att utveckla detta jämfört med tidigare år.

Trygghetsvandring

I stort sett alla skolor har genomfört trygghetsvandringar i sina verksamheter och detta har visat på kritiska platser, vilket hjälpt skolan att undanröja dessa.

Metoder för att förebygga mobbning

Den redovisning som skolorna gjort är en mycket kort presentation av allt pågående arbete som finns på varje skola för att förebygga mobbning. Knappt hälften av skolorna har reflekterat över vilka resultat arbetet ger. Detta kan bero på att arbetet bedrivs på lång sikt och att det kanske sker byten av strategier i det förebyggande arbetet som gör att det blir svårt att se vad som ger vilken effekt.

Likabehandlingsplan

Borås Stads grundskolor uppfyller de krav som ställs i lagar och förordningar gällande likabehandlingsplaner och planer mot diskriminering och kränkande behandling. Det är en bra grund, men framgent behöver även verksamheten belysas, det vill säga hur planerna efterlevs i praktiken. Flera rektorer påpekar också att exempelvis bemötandefrågor behöver diskuteras mer på skolorna. Det är viktigt att påpeka att värdegrundsarbetet inte får reduceras till enbart arbete med planerna eller arbete mot mobbing och diskriminering. Värdegrundsarbete är större än så och handlar även om demokrati och människosyn i vidare bemärkelse.

Genus och jämställdhet

Av rektorernas självskattningar att döma har de flesta av Borås Stads grundskolor kommit så pass långt i sitt arbete med genus och jämställdhet att frågan diskuteras återkommande. För att nå den högsta nivån krävs att personalen är uppmärksam på sitt bemötande av flickor och pojkar och att de motverkar medvetet traditionella könsmonster genom att visa på alternativ och inspirera till nya upptäckter, samt att personalen får adekvat fortbildning inom området. Framför allt finns det anledning att fundera över hur de samtal som idag förs om genus skulle kunna utvecklas ett steg längre till ett kollegialt lärande kring normkritiskt förhållningssätt. Nolltolerans avseende maktlekar bör diskuteras vidare på skolorna liksom synen på vad som anses vara ett "naturligt" beteende för flickor respektive pojkar, så att inte mobbing bortförklaras eller förringas på grund av genus. Det finns en koppling mellan värdegrundsarbete kring genus och könsroller och arbetsro och studieresultat på skolan, i Borås Stads strävan att stärka sina skolresultat bör detta tas i beaktande.

HBTQ

Samtliga högstadieskolor har arbetat med målet att undervisa kring HBTQ, men de har tagit sig an uppgiften på olika sätt. Troligtvis är det betydelsefullt att ta externa föreläsare till skolan, inte minst för att eleverna ska få möta personer som har egna erfarenheter av att leva som HBTQ-personer. Däremot är det viktigt att poängtera att frågan inte får reduceras till ett jippo en gång per läsår, utan att den bör rymmas även inom ordinarie undervisning. För att detta ska kunna ske krävs det att all personal har kompetens inom detta område.

Inflytande och delaktighet

Det är glädjande att en tydlig majoritet av eleverna känner sig respektfullt bemötta i våra skolor men så många som 350 elever i åk 7-9 menar att det inte stämmer eller stämmer dåligt.

Elevsvaren visar att vi har mer att göra inte minst på att återkoppla till eleverna hur deras åsikter påverkar planering och innehåll i verksamheten. Att hälften av eleverna i åk 7-9 inte upplever att de får vara med om att tycka till om skolans regler strider mot styrdokumentet och kräver distinkta insatser. Klimatundersökningen 2014 visar att 89,9 procent av elever i åk 4-6 uttrycker att de vet vad de ska kunna för att nå målen i olika ämnen. Motsvarande siffra för elever i åk 7-9 är 75,6 procent. Kännedom om målen i ämnena försämras ju äldre eleverna blir. Även om det ser bra ut med nästan 90 procent i åk 4-6 så innebär det att 254 elever på mellanstadiet i Borås Stads skolor menar att de inte vet vad de ska kunna för att nå målen. För högstadiet handlar det om 491 elever. Dessa elever har inte det inflytande över sitt lärande som de har rätt till. Fortfarande minskar elevernas upplevelse av inflytande med stigande ålder, tvärt emot styrdokumentens intentioner.

Fritidshem

Det är skillnad på hur värdegrundsarbetet på fritidshemmet bedöms av rektor jämfört med hur rektor bedömer skolans arbete. I stadsdel Norr bedöms hälften av fritidshemmen ha ett bättre fungerande värdegrundsarbete jämfört med skolan. Även i stadsdel Väster är det nästan hälften av fritidshemmen som får en högre bedömning. I stadsdel Öster är det tvärtom så att flertalet fritidshem får en lägre bedömning av kvaliteten jämfört med skolan. Efter ett gediget arbete med likabehandlingsplaner och planer mot diskriminering och kränkande behandling, inte minst i samband med Skolinspektionens granskning, uppfyller så gott som alla skolor nu även kraven på tydliga skrivningar om fritidshemmen.

Grundsärskola

Det finns väl fungerande verktyg för t ex konflikthantering. Värdegrundsarbetet bidrar till att en god stämning finns på skolan, men det är fortfarande mer att arbeta med för att uppnå ett väl fungerande värdegrundsarbete. Grundsärskolorna har fungerande likabehandlingsplaner och planer mot diskriminering och kränkande behandling, men skrivningar om fritidshemmen kan komma att behöva ses över. Arbete med genus, jämställdhet och HBTQ kan behöva stärkas i form av kompetensutveckling för personalen.

Gymnasieskola/Vuxenutbildning

Värdegrundsarbetets olika delar – trygghet och trivsel, inflytande, genus, och föräldrasamverkan - belyses i denna rapport genom olika självvärderingarna och självskattningarna som skolorna har genomfört. Glädjande är att inga skolor finns på den lägsta kvalitetsnivån, 1, i självskattningarna och att det finns skolor som har nått den högsta kvalitetsnivån, 3, inom några områden. De skolor som återfinns på väg mot eller på kvalitetsnivå 2 samt på väg mot kvalitetsnivå 3 har genom självskattningarna och självvärderingarna kunnat identifiera förbättrings- och utvecklingsområden att arbeta vidare med. Detta kan gälla att få eleverna att utöva sin rätt till inflytande, att i likabehandlingsarbetet utveckla kartläggningen, att få *all* personal att bli föredömen när det gäller värdegrundsarbetet, att få *alla* elever att uppleva skolan som trygg. Varje skola måste noggrant analysera sitt nuläge och sina behov.

Förskola

Värdegrundsarbete

Värdegrundsarbete handlar om att utveckla ett demokratiskt förhållningssätt hos barn men även hos pedagogerna. Området utgör grunden i läroplanen och ska genomsyra allt arbete i den lärmiljö som barnen kommer i kontakt med i förskolan. Nedan finns förskolechefernas självskattningar om kvaliteten på värdegrundsarbetet i förskolan samt om trygghet och trivsel.

Självskattning om värdegrundsarbete

1. Vi har kommit en bit på väg i vårt värdegrundsarbete. Vårt arbete är dock inte förankrat hos alla. Vi uppmuntrar barn att uttrycka sin mening och bli respekterade för denna. Det pågår en levande diskussion kring personalens förhållningssätt. Samsyn saknas dock på vissa områden t ex kring hur man ser på olikheter i barngruppen.
2. Vi har ett fungerande värdegrundsarbete som sätter tydliga avtryck i verksamheten och som resulterar i att kunskap, när det gäller normer och värden, ökar både hos barn och hos pedagoger. Barn ges möjlighet att utveckla tolerans och förståelse för olika sätt att tänka och vara. Värdegrundsarbetet bidrar till att en god stämning finns på förskolan.
3. Vi utgår från barns uppfattningar och erfarenheter för att bygga vidare på frågor som handlar om solidaritet och människors lika värde oavsett kön, sexuell läggning, etnicitet, religion och funktionshinder. Personalen reflekterar systematiskt kring dessa frågor. Personalgruppen för kontinuerligt diskussioner om de demokratiska värdena och hur dessa kommer till uttryck i förhållningssätt och praktisk handling.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr ³	0 förskolor	7 förskolor	9 förskolor	9 förskolor	1 förskola
Väster	0 förskolor	6 förskolor	20 förskolor	9 förskolor	0 förskolor
Öster	0 förskolor	0 förskolor	1 förskola	25 förskolor	0 förskolor
Borås Stad	0 förskolor	13 förskolor	30 förskolor	43 förskolor	1 förskola

Självskattning om trygghet och trivsel

1. Det finns i rutiner och arbetsro saknas till stor del. Mycket tid går åt till konfliktlösning.
2. De flesta barnen upplever förskolan som trygg och uppger att de trivs. Man kan se att det finns lust att lära. Rutiner fungerar tillfredsställande för det mesta på förskolan.
3. Förskolan upplevs lugn och det finns arbetsro. Man kan se att det finns lust att lära. Väldigt lite tid går åt till konfliktlösning.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr ⁴	0 förskolor	0 förskolor	6 förskolor	17 förskolor	3 förskolor
Väster	0 förskolor	3 förskolor	19 förskolor	10 förskolor	3 förskolor
Öster ⁵	0 förskolor	0 förskolor	8 förskolor	19 förskolor	0 förskolor
Borås Stad	0 förskolor	3 förskolor	33 förskolor	46 förskolor	6 förskolor

Merparten av förskolorna bedömer att man har ett fungerande värdegrundsarbete som sätter tydliga avtryck i verksamheten och som resulterar i att utveckla kunskap när det gäller normer och värden hos både barn och pedagoger. Endast en förskola bedömer att man ligger på nivå 3 som innebär att man dessutom har ett fokus på frågor utifrån diskrimineringsgrunderna. Nivå 3 innebär också att man har en systematisk reflektion kring frågorna kopplat till sin undervisning. Bedömningen av värdegrundsarbetet är högre på förskolorna i stadsdel Öster och spridningen är

³ Smörbollen och Lilla Safiren saknas i underlaget

⁴ Smörbollen och Lilla Safiren saknas i underlaget

⁵ Varav en förskola återfinns i båda spalterna

störst i stadsdel Norr. Kvaliteten i arbetet med trygghet och trivsel bedöms ha störst spridning i stadsdel Väster medan stadsdel Norr generellt har kommit längst i sitt arbete med trygghet och trivsel.

Analys

Värdegrundsarbete

Utifrån förskolechefernas bedömning och resultat i klimatundersökningen kan vi generellt dra slutsatsen att man bedriver ett relativt gott värdegrundsarbete i förskolorna i Borås Stad. I klimatundersökningen ser vi att 97 procent av föräldrarna tycker att barnen ges möjlighet att utveckla sin förmåga att vara en bra kompis. 95 procent av föräldrarna anger också att man blir professionellt bemött av personalen och 99 procent säger att deras barn blir vänligt bemötta i förskolan. Här syns inga egentliga skillnader mellan stadsdelarna.

I ett värdegrundsarbete ryms flera dimensioner: plan för likabehandling, plan mot kränkande behandling, inflytande för barn och föräldrar samt trygghet och trivsel men också arbete med hur normer, värden och värderingar gestaltas i det pedagogiska arbetet. Värdegrundsarbete handlar om att dels främja de värden som uttrycks i skollagen, men också att förebygga ojämlikhet, kränkningar, rasism och fördomar på områden som handlar om kön, sexuell läggning, etnicitet, religion och funktionshinder. Detta arbete har varit och är ett viktigt arbete i förskolan men är samtidigt ett område där man behöver utveckla långsiktiga strategier för att personalen ska erövra kunskap som kan leda till medvetna handlingar men som också utvecklas till ett medvetet förhållningssätt så att man får förutsättningar att arbeta uthålligt. Skolverket lyfter i sitt stödmaterial Förskolans och skolans värdegrund fram att flera undersökningar visar att det finns brister i många förskolors värdegrundsarbete genom att arbetet ofta sker vid särskilda tillfällen eller bärs upp av enstaka eldsjälar.

Den pedagogiska miljön

Det talas mycket om att den pedagogiska miljön i förskolan⁶ skickar signaler som påverkar människors relationer och på sätt påverkar vilka beteenden som kan och/eller förväntas äga rum i miljön. Denna aspekt är något som behöver utforskas ytterligare i förskolan, vilket är påbörjat då förskolor har utmanat sina dockvrår till att istället kallas hemvrå eller liknande. Det är dock viktigt att fortsätta samtalet och fundera vidare över vilka interaktioner som blir möjliga i den pedagogiska miljön och vilka aktiviteter som är möjliga och omöjliga att genomföra. Aspekten knyter an till värdegrundsarbetet genom att miljön ofta signalerar våra värderingar och bidrar till barnens identitetsskapande. Man behöver också se över om det finns utrymme för barns kreativitet att förhålla sig till miljö, verktyg och föremål på andra sätt än det som förväntas.

Perspektiv i värdegrundsarbetet

En viktig del i värdegrundsarbetet i förskolan handlar om vilka perspektiv man tar. I nivå 2 står formuleringen: ”Barn ges möjlighet att utveckla tolerans och förståelse för olika sätt att tänka och vara.” Formuleringen kan kanske felaktigt föra in tankarna på att värdegrundsarbetet handlar om ett toleransperspektiv, vilket kan leda till att man nöjer sig med att skapa förståelse för människor som utsätts för diskriminering. Risken med detta är att man kan befästa att det finns ett ”vi” som ska tolerera ett ”dom” och något man överför till barnen. Ett normkritiskt perspektiv synliggör istället vilka värderingar som finns förgivet tagna hos personalen på förskolan. Vad betraktar vi som normalt och vad avviker från det? Det handlar alltså inte om att i första hand tolerera andra utan att arbeta med sina egna föreställningar om andra, eftersom dessa många gånger bidrar till att vi utesluter andra från vår gemenskap oavsett om vi är barn eller vuxna.

---

⁶ Skolverket: Förskolans och skolans värdegrund (2013)

Även om många förskolor beskriver att de kommit långt i sitt värdegrundsarbete så kan ingen vara nöjd förrän varje förskola får till stånd ett normkritiskt förhållningssätt som utmanar varje pedagogs eget förhållningssätt och förgivettaganden.

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Förskolechef

- Vilka exempel finns i verksamheten på de värden förskolan ska förmedla och gestalta (individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan män och kvinnor och solidaritet mellan människor)?
- Vilka traditioner och värderingar syns i utformningen och inredningen av lokalerna?
- I vilken grad arbetar vi normkritiskt? Vilka exempel finns?
- Vilka föreställningar kring vad som är normalt och avvikande finns i vår verksamhet?
- Hur väl är värdegrundsarbetet en del av vardagsarbetet och inte bara något som uppmärksammas ibland?

Huvudman

- I vilken utsträckning har personalen en kompetens att bedriva ett normkritiskt förhållningssätt i värdegrundsarbetet?
- Finns det en långsiktig plan för utveckling av personalens kunskaper inom området?

Likabehandlingsplan

I Skollagen finns bestämmelser kring plan mot kränkande behandling: ”Huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever”⁷.

Enligt förordningen (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling ska planerna upprättas, följas upp och ses över under medverkan av barnen eller eleverna vid den verksamhet för vilken planen gäller.

I Skolverkets allmänna råd om arbete mot diskriminering och kränkande behandling beskrivs de olika delar som ska finnas med i förskolans plan mot diskriminering och kränkande behandling, här kallad likabehandlingsplan, det handlar om främjande, förebyggande och åtgärdande arbete. Förskolecheferna har fått bedöma huruvida deras enheters planer uppföljer följande krav:

1. Planerna innehåller konkreta mål som utgår från slutsatserna av kartläggningarna och beskrivningar av de insatser som ska genomföras under året för att förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling
2. Planerna innehåller en ansvarsfördelning för utförandet av de främjande och förebyggande insatserna
3. Planerna innehåller en beskrivning av hur insatserna för att främja likabehandling och de förebyggande insatserna mot trakasserier och kränkande behandling ska följas upp och utvärderas
4. Planerna innehåller rutiner för hur barn, elever och deras vårdnadshavare ska göra för att anmäla diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling
5. Planerna innehåller rutiner för hur personalens respektive förskolechefens och rektors anmälningsskyldighet ska fullgöras
6. Planerna innehåller rutiner för hur diskriminering, trakasserier och kränkande behandling ska utredas, åtgärdas och dokumenteras

---

⁷ Skollagen 6 kap §8

7. Planerna innehåller en beskrivning av hur barn och elever ska medverka och har medverkat i det främjande förebyggande arbetet

I Stadsdelarna Väster och Öster svarar samtliga förskolechefer ja på samtliga ovanstående påståenden. I Stadsdel Norr svarar samtliga förskolechefer ja på de sex första frågorna, medan 64 procent av förskolecheferna svarar att de är osäkra på den sista frågan, huruvida deras planer innehåller en beskrivning av hur barn och elever ska medverka och har medverkat i det främjande förebyggande arbetet.

På frågan ”Finns forum för samråd enligt Skollagen 4kap 13§?” svarar förskolecheferna på följande vis:

Stadsdel	Ja, för föräldrar	Ja, för barn	Nej, inte för föräldrar	Nej, inte för barn
Norr	19 förskolor	12 förskolor	9 förskolor	10 förskolor
Väster	27 förskolor	15 förskolor	8 förskolor	20 förskolor
Öster	17 förskolor	17 förskolor	10 förskolor	10 förskolor
Borås Stad	63 förskolor	44 förskolor	27 förskolor	40 förskolor

Analys

Förskolorna i Borås Stad har likabehandlingsplaner och planer mot kränkande behandling som uppfyller de krav som ställs i lagar och förordningar. Det som ändå framstår som ett utvecklingsområde är barns och vårdnadshavares möjlighet att delta i forum för samråd. Att förskolechefer i Stadsdel Norr ger uttryck för en osäkerhet kring huruvida deras planer innehåller en beskrivning av hur barn ska medverka och har medverkat i det främjande förebyggande arbetet kan troligtvis kopplas till brister i barns möjlighet att delta i forum för samråd. Dock kan konstateras att denna brist finns i lika stor utsträckning på de andra stadsdelarna, även om förskolecheferna där anser att *planerna* uppfyller detta krav, så verkar kravet inte fullt ut uppfyllas i praktiken. När vårdnadshavare ges möjlighet att besvara frågor om förskoleverksamheten i Klimatundersökningen uppger 86,8 procent av de svarande vårdnadshavarna att synpunkter från barnen inhämtas systematiskt årligen och används i planering av verksamheten. Deras bedömning är således mer positiv än förskolechefernas.

Utifrån förskolechefernas självskattningar kan dock konstateras att drygt hälften av förskolorna faktiskt har forum för samråd för barn och 70 procent har forum för samråd med vårdnadshavare. Hur dessa förskolor arbetar borde de förskolor, som idag inte har dessa möjligheter, kunna ta del av och lära av. I kommentarerna framgår att några sätt att arbeta med barns inflytande är barnråd, diskussioner, intervjuer och enkäter. När det gäller vårdnadshavares möjlighet till samråd pekar förskolecheferna bland annat på föräldraråd, föräldramöte, utvecklingssamtal samt en öppenhet för att ta emot synpunkter och förslag dagligen. Vårdnadshavarna själva verkar i stor utsträckning anse att de har möjlighet till inflytande: 86,7 procent av de som besvarat Klimatundersökningen anser att det stämmer bra eller stämmer helt och hållet att deras synpunkter tas tillvara i planering och genomförande av verksamhet.

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Arbetslaget

- Vilka möjligheter finns idag för barnen att ha inflytande över sin vardag?
- Vilka möjligheter finns för vårdnadshavarna att påverka?
- Hur skulle detta arbete kunna utvecklas?

Förskolechef

- Vilken fortbildning behöver personalen när det gäller inflytande och delaktighet?

Huvudman

- Finns det goda exempel på arbete med inflytande och delaktighet som behöver uppmärksammas?

Genus och jämställdhet

Läroplanen för förskolan betonar ansvaret att problematisera genus: ”Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan ska motverka traditionella könsroller och könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller”⁸.

Förskolorna har arbetat med olika utbildningsinsatser kring genus och jämställdhet det gångna året. I Stadsdel Norr har all personal fått HBTQ-utbildning kring normkritik. I Stadsdel Väster har genus och jämställdhet behandlats i det ordinarie likabehandlingsarbetet, en förskola har också haft denna fokusering i sitt Ecers-arbete och en förskola i arbetet med STEPS (entreprenöriellt lärande). I Stadsdel Öster har genus och jämställdhet lyfts i det ordinarie arbetet med likabehandlingsplanen och på arbetsplatsträffar, några förskolor har haft HBTQ-föreläsning och en förskola har fokuserat på genus i sitt Ecers-arbete.

I Stadsdel Öster finns två förskolor som har tillgång till genuspedagog, övriga stadsdelar saknar helt denna funktion.

Förskolecheferna har gjort en självskattning om genus utifrån följande gradering:

1. Förskolan visar i sitt arbete att människor är olika och samtalar om det tillsammans med barnen. Det saknas dock ett medvetet förhållningssätt som främjar ett arbete mot stereotypa könsroller. Det saknas medvetenhet om att man bemöter pojkar och flickor på olika sätt.
2. Personalen ger utrymme för barnens intressen, men uppmuntrar också barn att även pröva andra alternativ som inte är könsstereotypa. Personalen är uppmärksam på sitt bemötande av pojkar och flickor.
3. Personalen är uppmärksamma på och har återkommande diskussioner om hur förskolans miljö och aktiviteter ger flickor och pojkar samma möjligheter att utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. Personalen motverkar medvetet traditionella könsroller genom att visa på alternativ och inspirera till nya upptäckter både i olika aktiviteter och i lärmiljön. Personalen samtalar med och synliggör för barnen att det finns olika familjekonstellationer, relationer och sexuella identiteter.

Resultatet blev följande:

---

⁸ Lpfö 98 reviderad 2010, s 5

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr	0 förskolor	0 förskolor	11 förskolor	13 förskolor	2 förskolor
Väster	0 förskolor	2 förskolor	15 förskolor	15 förskolor	3 förskolor
Öster	0 förskolor	0 förskolor	12 förskolor	13 förskolor	2 förskolor
Borås Stad	0 förskolor	2 förskolor	38 förskolor	41 förskolor	7 förskolor

Analys

Generellt skattar förskolecheferna sina förskolor i den övre hälften av skalan, avseende hur genusmedvetet personalen arbetar. Majoriteten av förskolorna skattas på nivå 2 eller 2 på väg mot 3. Det innebär att personalen är uppmärksam på hur de bemöter flickor och pojkar och uppmuntrar flickor och pojkar att göra icke-könsstereotypa val. Det finns dock anledning att vara självkritisk när det gäller bemötande. Forskning visar att personal ofta tror sig ha ett könsneutralt förhållningssätt, men när observationer eller videofilmning av verksamheten granskas visar det sig att flickor och pojkar bemöts på helt olika sätt⁹. Det kan exempelvis handla om högre acceptans för att pojkar bryter mot regler och att flickor används som ”hjälpfröknar” vid matsituationer¹⁰. Detta behöver förskolecheferna diskutera med sin personal. Det är också just de återkommande, kritiska diskussionerna som krävs för att förskolorna ska kunna skattas på nivå 3. Observationer eller videofilmning av verksamheten kan ge goda underlag för dessa diskussioner.

Trots de relativt höga skattningarna är det få förskolor som verkar ha prioriterat arbetet med genus och jämställdhet under året. De flesta påpekar att frågorna lyfts i det ordinarie likabehandlingsarbetet, men att inga särskilda fortbildningsinsatser gjorts på området. Endast två förskolor har tillgång till genuspedagog. Genuspedagoger kan bidra med kunskap till verksamheten, men samtidigt finns en risk att övrig personal uppfattar att ansvaret för genus och jämställdhet vilar endast på dessa pedagoger, trots att det enligt läroplanen är ett ansvar som var och en som arbetar i förskolan ska ta. När genuspedagoger inte finns i verksamheten är det däremot ännu viktigare att bevaka att kompetensutveckling inom detta område sker. Detta verkar vara ett utvecklingsområde för Borås Stad.

Klara Dolk berättar i artikeln ”Nej!”¹¹ om sin forskning kring genus i förskolan. Hon anser att, tvärt emot vad många vuxna tror, så är barn aktiva i att konstruera sina identiteter och kopierar inte bara könsrollsmönster från vuxenvärlden. Lekar som vid första anblick kan verka könsstereotypa kan också vid närmare granskning vara normöverskridande. Dolk ger exempel på en pojke som ena stunden leker en vild lek med sin Batman-figur, för att i nästa stund bädda ner Batman och sjunga en godnattsång för honom. Dolk menar också att en risk med genuspedagogik är att det finns en maktbalans mellan vuxna och barn i förskolan, där barnen känner av om de vuxna anser att det finns ”rätt” och ”fel” sätt att tänka och vara. Detta reagerar barnen mot. I stället för att tolka barnens reaktioner som att de är för små eller för stora för genuskritiskt arbete, bör man ta barnens reaktioner – även om de är kritiska – som en inbjudan till dialog, anser Dolk. Hur mycket av den här typen av dialog som försiggår i Borås Stads förskolor vet vi inte idag, men det är tveklöst ett område som skulle vara av intresse att granska närmare.

Medvetenhet om miljön och hur den kan styra pojkars och flickors val på förskolan är också viktig. I ett exempel från Skolverket belyses detta på följande vis: ”Anna, som är förskollärare, frågar Karl vad han vill göra. Karl väljer att gå in i ’fantasirummet’. Att rummet heter fantasirum

⁹ Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbästämmande - Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*

¹⁰ SOU 2006:75 Jämställdhet i förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete

¹¹ Skolporten (2013) Inblick/Genus i förskolan ”Nej!” 4:2013

står fint skrivet på en skylt ovanför dörrkarmen. Där finns bland annat kuddar, utklädningskläder, dockor och gosedjur. Efter att Karl gått in i rummet kommer fler pojkar och flickor in för att leka. Anna berättar att rummet tidigare hette 'dockvrån' men att de döpt om det. Det är lika många pojkar som flickor som använder rummet nu.”¹² Andra exempel kan röra vilka leksaker och vilken litteratur som finns tillgänglig på förskolan. Det finns till exempel studier som visar att barnböcker som läses på förskolor oftast har pojkar i huvudrollerna¹³. Om denna typ av medvetenhet om miljöns och tingens betydelse finns i Borås Stads förskolor går inte att utläsa av de självskattningar som förskolecheferna har fyllt i. Det skulle kunna vara ett utvecklingsområde. Det är dock samtidigt viktigt att påpeka att om man bara gör förändringar i miljön, riskerar åtgärderna att bli av kosmetisk art. Då kan jämställdhetsarbetet enbart bli en fråga om att göra förändringar som ligger utanför pedagogerna. Det torde vara avgörande om personalen också arbetat med sina värderingar och sitt förhållningssätt gentemot barnen. Personalens värderingar och förhållningssätt är det som påverkar barnen mest av allt¹⁴.

Ytterligare en aspekt som belyses i självskattningen om genus och jämställdhet är huruvida personalen samtalar med och synliggör för barnen att det finns olika familjekonstellationer, relationer och sexuella identiteter. I Stadsdelen Norr har samtliga pedagoger fått kompetensutveckling i form av föreläsning kring HBTQ, kanske behöver även andra stadsdelar öka sina kunskaper inom detta område.

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Arbetslaget

- Hur ser vi på läroplanens uppdrag att motverka traditionella könsmonster och könsroller? Hur kan vi arbeta med detta uppdrag i praktiken?
- Vilka förväntningar har vi på flickor respektive pojkar? Hur vet vi det?
- Kan förändringar i lärmiljön göras för att den ska upplevas som tillgänglig av både flickor och pojkar?
- Hur kan vi samtala med och synliggöra för barnen att det finns olika familjekonstellationer, relationer och sexuella identiteter?

Förskolechef

- Vilken fortbildning behöver personalen när det gäller genus och jämställdhet?
- Hur kan kollegialt lärande med fokus på det egna förhållningssättet ske?

Huvudman

- Finns det kommungemensamma behov av att utveckla arbetet med genus och jämställdhet i förskolan?

Barns inflytande över undervisningen

Inflytande är en viktig förutsättning för att utveckla det demokratiska förhållningssättet hos barn och pedagoger i förskolan.

Nedan finns förskolechefernas självskattningar om barns inflytande i undervisningen:

1. Barnen har till viss del inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet i verksamheten. Inflytandet sker mestadels spontant. Barn väljer sina aktiviteter inom ramen för den fria leken. Barn får ta visst ansvar i olika rutinsituationer.

¹² Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder*

¹³ SOU 2006:75 Jämställdhet i förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete

¹⁴ SOU 2006:75 Jämställdhet i förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete

2. Barnen har inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet i verksamheten genom ett strukturerat arbetssätt. Planeringen görs synlig för barnen. Allt slags material finns tillgängligt i barnens höjd. Barn får ta ansvar i olika rutinsituationer.
3. Barnen har stort inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet i verksamheten genom ett strukturerat arbetssätt. Barnintervjuer ligger till grund för planering av tema och inköp av material. Det finns forum där barn ges möjlighet att utöva inflytande i förskolan. Det finns medvetenhet hos personalen kring inflytande för både pojkar och flickor.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr		1 förskola	16 förskolor	10 förskolor	1 förskola
Väster		16 förskolor	12 förskolor	5 förskolor	2 förskolor
Öster		2 förskolor	10 förskolor	11 förskolor	3 förskolor
Borås Stad		19 förskolor	38 förskolor	26 förskolor	6 förskolor

Av sammanställning för förskolan kan vi se att barn i Borås har relativt stort inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet i verksamheten och på de flesta förskolor (79 procent) har man kommit vidare mot ett strukturerat arbetssätt för inflytandet. Planeringen görs synlig för barnen. Allt slags material finns tillgängligt i barnens höjd. Barn får ta ansvar i olika rutinsituationer. Bara knappt 7 procent av förskolecheferna bedömer dock att barnen har stort inflytande över innehåll och lärande där barnintervjuer ligger till grund, där det finns forum där barn ges möjlighet att utöva inflytande i förskolan och där det finns medvetenhet hos personalen kring inflytande för både pojkar och flickor.

I sina kommentarer uttrycker förskolechefer att barnen görs delaktiga i planeringen och hur barnens intresse och nyfikenhet är utgångspunkter för verksamheten. Någon chef lyfter att det finns en osäkerhet i hur planeringen ska synliggöras för barnen, andra beskriver hur man jobbar med att dela med sig av goda exempel.

Barns inflytande struktur/organisation

Förskolecheferna har gjort följande självskattning om verksamhetens förutsättningar för barns inflytande:

1. Vi uppmuntrar barnen att ta egna initiativ i olika situationer. Vi uppmuntrar lekar och spel där barnen kan utveckla sin förmåga att ta initiativ och vara delaktiga. Vi har kunskap om hur och när vi ska engagera barnen och ge dem inflytande i verksamheten.
2. Vi bemöter barnens behov och initiativ med lyhördhet och respekt. Vi reflekterar regelbundet kring hur vi kan vidareutveckla formerna för barnens inflytande. Vi kan beskriva på vilka sätt och i vilken omfattning barnen faktiskt har inflytande och vilka resultat detta inflytande leder till.
3. Vi utformar verksamheten med barnens behov, intressen och tidigare erfarenheter som grund och låter barnen ha inflytande och medverka i utveckling av verksamheten. När vi utvärderar verksamheten är barnens synpunkter en grund för förändring/utveckling. Vi ger barnen inflytande över sin egen tillvaro i vardagliga situationer.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr		2 förskolor	10 förskolor	15 förskolor	1 förskola
Väster		12 förskolor	12 förskolor	7 förskolor	4 förskolor
Öster		0 förskolor	13 förskolor	10 förskolor	3 förskolor
Borås Stad		14 förskolor	35 förskolor	32 förskolor	8 förskolor

Barn i Borås möts av lyhördhet och respekt och barnen ges inflytande över vad som händer i verksamheten. På 45 procent av förskolorna skattar förskolecheferna att man är på väg eller har nått fram till att utforma verksamheten med barnens behov, intressen och tidigare erfarenheter som grund och låter barnen ha inflytande och medverka i utveckling av verksamheten. Flera

förskolor är på väg att ta med barnens synpunkter i utvärderingar och deras synpunkter kommer att ligga till grund för förändring och utveckling av verksamheten. Någon förskolechef nämner i sin kommentar att de behöver utveckla former för att använda barnens synpunkter i det systematiska kvalitetsarbetet. Det finns förskolor där samlingen fungerar som ett beslutsfattande organ anpassat efter barnens ålder och några förskolor arbetar strategiskt för att utveckla barnen att våga ta plats och välja/påverka.

Föräldrars inflytande

Förskolecheferna har genomfört följande självskattning om föräldrars delaktighet

1. Vårdnadshavarna erbjuds till minst ett utvecklingssamtal per år, vilka handlar om barns trivsel och utveckling och lärande. Det finns en inskolningsplan.
2. Vårdnadshavarnas synpunkter tas tillvara i planering och genomförande av verksamheten, så att barnet trivs, lär och utvecklas. Det finns en inskolningsplan som fungerar väl.
3. Vårdnadshavarna är förtroga med verksamhetens mål. Förskolan är tydlig i fråga om mål och innehåll så att vårdnadshavare ges möjlighet till inflytande. Det finns fungerande forum för samråd på förskolan där föräldrar har denna möjlighet.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr			6 förskolor	16 förskolor	4 förskolor
Väster			19 förskolor	12 förskolor	4 förskolor
Öster			13 förskolor	13 förskolor	0 förskolor
Borås Stad			38 förskolor	41 förskolor	8 förskolor

I tabellen ser vi att föräldrars synpunkter tillvaratas i planering och genomförande av verksamheten. Många är på väg mot att föräldrarna är förtroga med verksamhetens mål och att det finns forum för samråd på förskolan men detta går att utveckla mer och överförs till fler förskolor. I kommentarer uppger förskolechefer att man har prioriterat området under det gångna läsåret och använder flera olika arenor – föräldraråd, anslagstavlor, väggalmanackor, föräldramöten, utvecklingssamtal och vecko/månadsbrev.

Analys

I styrdokumentet för förskolan fastställs att barn ska ha möjlighet till inflytande över sin utbildning. För förskolans verksamhet är den övergripande riktlinjen att barn ska ha reellt inflytande över hur verksamheten utformas. Hur ser då barns inflytande ut i praktiken? Skolverket skriver på sin webbsida [Forskning för skolan](#) om att flertalet tidigare studier visar att den dagliga praktiken i förskolan är mycket regelstyrd i sin organisation. Det framkommer speciellt vid lärarstyrda aktiviteter som till exempel samlingen. Dessa tillfällen präglas i hög grad av regler och rutiner som förskollärarna styr över och som barnen socialiseras in i. Forskning visar också att lärandeaktiviteter som lästräning och matematik inte ger utrymme för något nämnvärt inflytande, utan följer den planering som förskollärarna lagt upp.¹⁵ För att barn ska kunna utveckla en demokratisk kompetens är det centralt att barnen känner till ramarna för det de ska ha inflytande över och pedagogerna måste bjuda in till en dialog om vad som görs och varför.¹⁶ Utifrån förskolechefernas bedömning och resultat i klimatundersökningen kan vi generellt dra slutsatsen att det är en positiv utveckling när det gäller barnens och vårdnadshavarnas inflytande i förskolan. Förskolorna i stadsdel Väster har skattat sig lägre än övriga stadsdelar och det finns anledning att göra en djupare analys på områdesnivå vilka bakomliggande faktorer som finns. Har chefsbyten påverkat hur man skattar om man som ny kommer in med nya perspektiv och en ogrumlad blick?

¹⁵ www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-elevperspektiv/hur-ser-elevers-inflytande-ut-i-praktiken-1.195590

¹⁶ Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund – förhållningsätt, verktyg och metoder*

Barns och elevers inflytande

I läroplanen för förskolan står att förskolan ska lägga grunden för att barnen ska förstå vad demokrati är. Barnens sociala utveckling förutsätter att de alltefter förmåga får ta ansvar för sina egna handlingar och för miljön i förskolan. De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformningen av miljön och planeringen av den pedagogiska verksamheten. Under rubriken Utveckling och lärande, står det:

*"Verksamheten ska bidra till att barnen utvecklat en förståelse för sig själva och sin omvärld. utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra grunden för förskolans verksamhet. Den ska utgå från barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter. Flödet av barnens tankar och idéer ska tas till vara för att skapa mångfald i lärandet"*¹⁷

Barnen på förskolorna i Borås har inflytande över formerna för sitt lärande och över innehållet i verksamheten enligt de självskattningar som förskolechefer gjort. Planeringen görs synlig för barnen. Allt slags material finns tillgängligt i barnens höjd. Barn får ta ansvar i olika rutinsituationer. Några förskolor har nått till nivå 3 i självskattningen vilket innebär att barnen har ett stort inflytande och att planering av tema och inköp bygger på barnintervjuer som gjorts samt att det finns forum där barn ges möjlighet att utöva inflytande i förskolan.

Vi kan se en positiv utveckling vad avser vårdnadshavarnas upplevelse av barnens inflytande. I klimatundersökningen uttrycker de allra flesta föräldrar, 89,9 procent, att deras barn ges möjlighet att påverka sin vardag vilket är en stor förbättring sedan 2012 då en tredjedel av dem som besvarade enkäten inte visste eller hade någon åsikt om detta. På frågan om synpunkter från barnen inhämtas systematiskt årligen och används i planering av verksamheten svarar 86,8 procent av föräldrar att det stämmer bra eller helt och hållet. Jämfört med 2012 även här en tydlig förbättring.

Det är tydligt att barns inflytande är ett område som har utvecklats sedan 2012. Detta till trots så är det inte mer än knappt 9 procent av förskolorna som skattas på den högsta nivån. Alla förskolor behöver lyfta verksamheten till en ökad grad av inflytande. Barnkonventionen¹⁸ lyfter barns rätt till att bli hörda och utmanar oss att ta ytterligare steg på området. Ett fåtal förskolor skattas på den högsta nivån och det är angeläget att man på områdesledning går vidare med samtal om vad ett gott arbete för barninflytande är. Hur gör de som kommit längst och vilka konkreta exempel finns i våra verksamheter? Hur får föräldrar insyn i vad barns inflytande innebär?

Föräldrars inflytande

Läroplanen, Lpfö kap 2.4, beskriver inflytande för vårdnadshavare:

Föräldrarna ska ha möjlighet att inom ramen för de nationella målen vara med och påverka verksamheten i förskolan. Att förskolan är tydlig i fråga om mål och innehåll är därför en förutsättning för barnens och föräldrarnas möjligheter till inflytande.

Förskollärare ska ansvara för att ge föräldrarna möjligheter till delaktighet i verksamheten och att utöva inflytande över hur målen konkretiseras i den pedagogiska planeringen.

Förskollärare ska ansvara för att vårdnadshavare är delaktiga i utvärderingen av verksamheten.

Arbetslaget ska beakta föräldrarnas synpunkter när det gäller planering och genomförande av verksamheten.

Kunskap om mål och verksamhet är en förutsättning för att vårdnadshavare ska kunna utöva ett reellt inflytande. Endast 8 av 89 förskolor bedöms ha nått detta. I förskolans läroplan kan man läsa att förskolan ska komplettera hemmet genom att skapa bästa möjliga förutsättningar för att varje barn ska kunna utvecklas rikt och mångsidigt. Förskolans arbete med barnen ska därför ske i ett nära och förtroendefullt samarbete med hemmen. Föräldrarna ska ha möjlighet att inom

¹⁷ Läroplan för förskolan, s 9

¹⁸ Barnkonventionen artikel 12

ramen för de nationella målen vara med och påverka verksamheten i förskolan. Att förskolan är tydlig i fråga om mål och innehåll är därför en förutsättning för barnens och föräldrarnas möjligheter till inflytande.

Utifrån årets klimatundersökning framgår att 86,7 procent av föräldrarna som besvarat enkäten tycker att deras synpunkter tas tillvara i planering och genomförande av verksamheten.

Sammanfattningsvis kan nämnas att för att komma vidare i arbetet att utveckla inflytande i förskolan behöver frågor kring systematik lyftas och verktyg för hur cheferna kan ta reda på hur det ser ut behöver utvecklas. Hur kan cheferna ta vara på det goda arbetet och hur uppmärksammas det? Finns det strukturer för kollegialt lärande? Vilken spridning sker inom förskolan – mellan förskolor?

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Arbetslaget

- Hur ser vi på läroplanens skrivningar kring barns inflytande? Hur kan vi arbeta med detta uppdrag i praktiken?
- Hur kan vi lyfta och sprida goda exempel?

Förskolechef

- Vilken fortbildning behöver personalen när det gäller barnsamtal?
- Hur kan kollegialt lärande med fokus på det egna förhållningssättet ske?

Huvudman

- Finns det kommungemensamma behov av att utveckla arbetet med inflytande i förskolan?

Grundskola

Värdegrundsarbete

Värdegrundsarbete handlar om att utveckla ett demokratiskt förhållningssätt hos elever men även hos personalen. Området utgör grunden i läroplanen och ska genomsyra all verksamhet i den lärmiljö som eleverna kommer i kontakt med i skolan. Nedan finns rektorernas självskattningar om kvaliteten på värdegrundsarbetet i skolan och hur man arbetar med att utveckla värdegrunden samt en självskattning om trygghet och trivsel. Det finns även ett avsnitt som tar upp vilka metoder mot mobbning skolorna arbetar utifrån.

Självskattning om värdegrundsarbete

1. Personalen använder sig av elevernas vardagserfarenheter för att samtala och reflektera kring demokratiska värden. Det finns inget väl fungerande system för hantering av konflikter. Det förebyggande arbetet är inte förankrat hos alla.
2. Det finns väl fungerande verktyg för t ex konflikthantering. Värdegrundsarbetet bidrar till att en god stämning finns på skolan. Personalen lägger stor vikt vid att eleverna har kunskap och insikt om vilka de grundläggande värderingarna är. Personalen på skolan är medvetna om sin roll som förebilder och visar i ord och handling att all verksamhet omfattas av de grundläggande demokratiska värderingarna.
3. Skolan har ett väl fungerande värdegrundsarbete som sätter tydliga avtryck i verksamheten och som resulterar i att kunskap när det gäller normer och värden ökar både hos elever och hos lärare. Det framgår tydligt att skolan aldrig är beredd att acceptera vare sig intolerans eller främlingshat. Det finns en medveten strävan att motverka segregation och främlingskap redan i hur skolans verksamhet organiseras.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr	0 skolor	0 skolor	6 skolor	4 skolor	0 skolor
Väster	0 skolor	0 skolor	9 skolor	6 skolor	1 skola
Öster	0 skolor	0 skolor	3 skolor	3 skolor	8 skolor
Kommungemensamma särskilda undervisningsgrupper	0 grupper	0 grupper	1 grupp	2 grupper	0 grupper
Borås Stad	0 skolor	0 skolor	18 skolor	13 skolor	9 skolor

Rektorerna bedömer att alla skolor befinner sig på nivå 2 eller högre, vilket innebär att det finns ett värdegrundsarbete och väl fungerande verktyg vid t ex konflikthantering. Däremot har man inte nått fram till bedömningen att det finns ett väl fungerande värdegrundsarbete som sätter tydliga avtryck i verksamheten och som resulterar i att kunskap när det gäller normer och värden ökar både hos elever och hos lärare. Det finns en tendens att skolor i Väster och Norr i större utsträckning bedömer att man ligger på nivå 2. Längst har skolorna i Öster kommit i sitt värdegrundsarbete där åtta skolor bedöms ligga på nivå 3.

Arbetet med värdegrund

I nedanstående tabell har skolorna tagit ställning till hur verksamheten genomförs av ett framgångsrikt arbete med syfte att skapa en trygg och accepterande arbetsmiljö.

Personal är aktiva i och har inflytande över det förebyggande arbete för att främja likabehandling, tolerans och demokratiska värderingar.	
Stadsdel	
Norr	Undervisning sker i demokratiska former. Acceptans och tolerans lyfts fram i arbetet med bemötande.

	Trivselenkäter och trygghetsvandringar genomförs, analyseras och följs upp. Likabehandlingsteam arbetar med enskilda elever vid behov. Några skolor har samarbete med fritidsgårdar t ex utifrån material som Machofabriken.
Väster	Det pågår samtal i arbetslaget kring dessa frågor regelbundet där också revideringar av likabehandlingsplanen är en del. Personal bedriver ett aktivt värdegrundsarbete i klassrummen genom olika aktiviteter. Flera skolor nämner att man har morgonmöten för att snabbt få ut information till personalen om något har hänt. Någon skola har tagit Previa till hjälp att utveckla förhållningssättet. Någon skola nämner också att utveckling av observationer och främjande arbete sker i EHT-teamet.
Öster	Personalen är delaktig i utarbetandet av likabehandlingsplanen. Någon skola ger exempel på att man utvärderar åtgärderna minst en gång per termin och att man då tar fram förslag på nya åtgärder. Därutöver arbetar lärarna i varje klass på olika sätt för att främja likabehandling.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Likabehandlingsplanen revideras regelbundet och diskussion förs i samband med detta. Uppföljning och reflektion sker kring hur dagen varit och elevernas utveckling.
Elever är aktiva i och har inflytande över det förebyggande arbete för att främja likabehandling, tolerans och demokratiska värderingar.	
Stadsdel	
Norr	Det bedrivs förebyggande arbete i olika råd, elevråd, klassråd, kamratråd mm genom olika uppgifter och aktiviteter för att utveckla gemenskapen. Gemensamma rastaktiviteter. Trivselenkäter och trygghetsvandringar genomförs, vilka är ett underlag för likabehandlingsplanen.
Väster	Flera skolor nämner trygghetsvandringar och olika råd där elever kan ha inflytande t ex klass- och elevråd. Någon skola lyfter också att man har utbildningsdagar för elevrådet. Någon skola har ett integrationsprojekt "hela skolan" och andra har fadderverksamhet. Flera skolor tar tillvara på elevers synpunkter i trygghetsenkäter, kartläggning och klimatundersökning.
Öster	Olika skolor lyfter olika exempel på detta: Elever är delaktiga i uppföljning och revidering av likabehandlingsplanen, elevskyddsombud, aktiva kamratstödjare, diskussioner om gemensamma regler i klassen/skolan. Några skolor arbetar med månatliga uppdrag som leds av personal och kamratstödjare. Flera skolor nämner också trygghetsvandringar. Utöver detta finns också olika forum för inflytande där värdegrundsarbete lyfts.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Det sker diskussioner på elevråd och klassråd. Samtal sker kring klassregler och normer.
Skolans personal har ett gemensamt förhållningssätt det vill säga tillämpar samma regler och bemötande.	
Stadsdel	
Norr	De flesta skolorna menar att man arbetar för att öka medvetenheten i bemötande och ömsesidig respekt, men säger med undantag för några skolor att man ännu inte ser att all personal visar samsyn i sin praktik.
Väster	De flesta skolorna beskriver att detta är en strävan och att det pågår arbete kring detta genom t ex samtal om förhållningssätt eller olika

	regler som ska tillämpas på skolan. Det uttrycks på flera skolor att kvaliteten på det gemensamma förhållningssättet varierar bland personalen och att man behöver fortsätta med att utveckla detta för att arbetet ska vara mer konsekvent.
Öster	Flera skolor säger att man arbetar med sina gemensamma regler. Några rektorer lyfter också att man direkt tar upp när någon avviker från överenskommet bemötande. Några skolor menar att det gemensamma förhållningssättet märks i att eleverna kan vända sig till vem som helst för att få hjälp.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Handledning och gemensam kompetensutveckling utvecklar ett gemensamt förhållningssätt.
Skolans personal har tydliga riktlinjer/planer både när det gäller att förebygga och åtgärda mobbning/kränkande behandling.	
Stadsdel	
Norr	Samtliga skolor menar att det finns fungerande rutiner för det åtgärdande arbetet, men flertalet säger också att man behöver utveckla det främjande/förebyggande arbetet.
Väster	Samtliga skolor menar att det finns handlingsplaner med tydlig arbetsgång och tillhörande blanketter t ex i likabehandlingsplanen. Det pågår också ständigt diskussioner om frågan.
Öster	Alla skolor har en likabehandlingsplan man arbetar efter och utifrån planen följs incidenter upp med samtal, handlingsplaner och incidentrapporter.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Detta finns i likabehandlingsplanen.
Arbetet att upptäcka mobbning/kränkande behandling innehåller ett väl utarbetat system för tillsyn utanför lektionstid.	
Stadsdel	
Norr	Det finns rastvärdar på alla skolor med uppdrag att upptäcka, stoppa och förebygga mobbning/kränkningar. Någon skola menar att detta fungerar bra och man omarbetar schemat efter behov. En annan skola har även ett system för tillsyn i samband med logistik till och från idrott och i omklädningsrummen för yngre elever. Flera skolor lyfter dock att det är för få vuxna som kan utöva rasttillsyn.
Väster	I exemplen nämns rastvärdar/rastpedagoger och rastaktiviteter. Någon skola nämner extra stöttning för vissa elever som behöver det i sitt samspel med andra. Trivselenkäterna synliggör också vilka de kritiska platserna är och dessa arbetar man vidare med.
Öster	På alla skolor finns personal som utövar rasttillsyn efter schema. Några skolor lyfter att man har extra tillsyn i omklädningsrum eller att det finns en särskild placering för vuxna i matsalen. Vid behov förstärks rasttillsynen.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Det finns väl utvecklade rutiner och hög personaltäthet runt eleverna. Det är dubbla rastvakter och personal i omklädningsrum och korridorer.
De vuxna som rastvaktar/är rastvärd/utövar tillsyn utanför lektionstid tar aktiv del i elevernas rastaktiviteter.	
Stadsdel	
Norr	Detta förekommer i väldigt liten utsträckning eftersom området som behöver tillsyn är väldigt stort och kräver att den som är rastvärd är i rörelse. Rastvärdarna försöker att visa intresse för elevernas aktiviteter

	och ge tid för samtal med elever/grupper. På en skola nämns en väl fungerande cafeteria där fritidsgårdspersonal finns under skoltid. Likabehandlingsteamet på en skola har vid några tillfällen under vecka organiserade rastaktiviteter.
Väster ¹⁹	Flera skolor lyfter upp att rastvärdar tar ansvar för att skapa relationer mellan elever och t ex ordnar turneringar eller andra aktiviteter. Någon skola menar att när personal behöver finnas på flera ställen är detta svårt. Rastvärdarna är behjälpliga vid konflikthantering. Någon skola menar att rastvärdar inte deltar i elevernas rastaktiviteter.
Öster	Detta ser lite olika ut på skolorna. På en del skolor deltar vuxna i barnens aktiviteter medan vuxna på andra skolor utövar tillsyn genom att cirkulera. Någon skola tar upp att man på sina informationsmöten uppmärksammar vilka elever som behöver ett extra fokus under veckan. En skola säger också att fritidspersonal har ansvar för rastverksamheten och aktivt finns med vissa dagar.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Rastvakterna är delaktiga i elevernas rastaktiviteter på ett eller annat sätt.
De vuxna som rastvaktar/är rastvärd/utövar tillsyn utanför lektionstid har kunskap om skolans "kritiska platser".	
Stadsdel	
Norr ²⁰	Detta fungerar genom information från de regelbundna trygghetsvandringarna som görs på skolorna.
Väster ²¹	De flesta skolor säger att trygghetsvandringar ger information om ”kritiska platser”. På någon skola sammanställs detta av SAMS-teamet varannan vecka utifrån händelserapporter. Samma skola talar också om utökad rastpedagog vintertid. Två skolor lyfter säkerhetsrisker i den fysiska miljön som påtalats men inte åtgärdats. Detta är något som motverkar personalens arbete att skapa trygghet.
Öster	Med hjälp av trygghetsvandringar kartläggs kritiska platser. På en skola tar man upp de kritiska platserna varje vecka på informationsmötet och andra ger information på annat sätt.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Det finns beredskap för detta i de grupper där det behövs.
Skolan har en fungerande rutin och ansvarsfördelning när det gäller att utreda, åtgärda och följa upp mobbningsituationer.	
Stadsdel	
Norr	Samtliga skolor har i sin likabehandlingsplan beskrivit sina rutiner för detta och man menar att dessa fungerar. På en skola nämns att man har ett vuxet kamratstödjarsteam som är ansvariga och att konflikter reds ut med en gång.
Väster ²²	Samtliga skolor har i sin likabehandlingsplan beskrivit sina rutiner för detta och man menar att dessa fungerar.
Öster	Detta sker genom det systematiska arbetet med likabehandlingsplanen och planen mot kränkande behandling.
Kommungemensamma Särskilda	Det finns en tät dialog med föräldrar och elever kring detta och personalen vet om de rutiner som finns.

¹⁹ Kinnarumma- och Svaneholmskolan saknas i underlaget.

²⁰ Fristadskolan saknas i underlaget.

²¹ Kinnarumma- och Svaneholmskolan saknas i underlaget.

²² Kinnarumma- och Svaneholmskolan saknas i underlaget.

undervisningsgrupper	
Skolpersonal har kunskaper om de åtgärder skolan gör när mobbning/kränkande behandling uppstår.	
Stadsdel	
Norr	Skolorna menar att det finns rutiner för detta, vilka beskrivs i likabehandlingsplanen.
Väster ²³	Detta sker genom det systematiska arbetet med likabehandlingsplanen och planen mot kränkande behandling.
Öster	Detta finns beskrivet i likabehandlingsplanen och tas upp löpande på till exempel APT och andra informationstillfällen.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Rutinerna är kända och personalen följer dessa. Personalen är delaktig i revideringar, uppföljningar av likabehandlingsplanen.
Alla elever är väl insatta i de åtgärder skolan gör när mobbning/kränkande behandling uppstår.	
Stadsdel	
Norr	Åtgärderna är beskrivna i skolornas likabehandlingsplan och dessa tas fram tillsammans med bland annat elever. Någon skola lyfter också att alla elever inte är väl insatta i de åtgärder som skolan gör. Samtidigt säger flera skolor att implementeringen i samband med ny likabehandlingsplan kan utvecklas.
Väster ²⁴	Detta finns i det systematiska arbetet med likabehandlingsplanen och planen mot kränkande behandling, men det är ändå svårt att veta i vilken grad eleverna är medvetna om hur alla stegen ser ut. Flera skolor menar att det finns utvecklingspotential på området.
Öster	Skolorna menar att eleverna vet vem de kan vända sig till.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Detta diskuteras regelbundet med eleverna i klasserna och med stigande ålder blir de mer mogna. Eleverna vet vart de skall vända sig om något uppstår.
Åtgärder för att förbättra värdegrundsarbetet vilar på en kontinuerlig kartläggning och analys av de insatser som görs.	
Stadsdel	
Norr	De flesta skolorna genomför trygghetsvandringar som en kartläggning. EHT sammanställer och analyserar incidentrapporter. Arbetslagen lyfter skolans klimat på sina respektive konferenser. Större kartläggning görs i samband med revidering av likabehandlingsarbetet.
Väster ²⁵	Detta finns med i det systematiska arbetet med likabehandlingsplanen och planen mot kränkande behandling. Man genomför och analyserar trygghetsenkäter på flertalet skolor. Några skolor använder också en bussenkät.
Öster	Skolorna använder enkäter, trygghetsvandringar, klimatundersökningen och analys utifrån likabehandlingsplanen. Några skolor gör dessutom intervjuer.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Det sker kontinuerliga revideringar och diskussioner och insatser ändras om de inte är verkningsfulla. Det finns daglig tid för pedagogiska diskussioner, analys och reflektion i personalgruppen.Handledning sker via SPKC.
Både personal och elever får kompetensutveckling på vetenskaplig grund.	
Stadsdel	
Norr	(Svaren som lämnats har lyft annat än värdegrundsarbete)

²³ Kinnarumma-, Svaneholm- och Daltorpskolan 7-9 saknas i underlaget.

²⁴ Kristineberg-, Kinnarumma- och Svaneholmskolan saknas i underlaget.

²⁵ Kinnarumma- och Svaneholmskolan saknas i underlaget.

Väster ²⁶	SPKC ²⁷ har föreläst på någon skola. Några skolor lyfter utbildning på högskolan. Sammantaget med det egna arbetet på skolan ger detta en mer professionellt agerande personal.
Öster	Flera skolor tar upp utbildning av kamratstödjarna. Några skolor har haft sina lärare på högskolekurs i likabehandlingsarbete. Några skolor nämner också föreläsningar utifrån Ross Greens arbete.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Behov har inventerats. All personal har fått intern utbildning i likabehandling och kränkande behandling.Handledning via SPKC och omvärldsbevakning utifrån olika källor.
Återkommande samtal hålls i personalgruppen för att hålla frågan om skolans arbetsmiljö och arbetet mot mobbning, kränkning och diskriminering levande.	
Stadsdel	
Norr	Detta tas upp på APT och i arbetslagen, bland annat genom arbetet med att ta fram likabehandlingsplanen.
Väster ²⁸	Alla skolor har sådana samtal igång i olika forum bland annat genom arbetet med likabehandlingsplanen. Någon skola lyfter också att elevintervjuer är en del i detta arbete.
Öster	Alla skolor har sådana samtal igång i olika forum, t ex APT.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Diskussioner förs regelbundet i arbetsgruppen.
Återkommande samtal hålls i elevgruppen för att hålla frågan om skolans arbetsmiljö och arbetet mot mobbning, kränkning och diskriminering levande.	
Stadsdel	
Norr	Samtalen hålls återkommande på olika samlingar, klassråd, fritidsråd, elevråd, kamratstödjartäffar etc.
Väster ²⁹	Skolorna menar att detta sker dagligen bland annat genom samtal med elever, klassråd, elevråd och i konflikthantering.
Öster	Det finns flera forum för sådana samtal, t ex klassråd, mentorstid, elevråd och i undervisningen.
Kommungemensamma Särskilda undervisningsgrupper	Detta sker kontinuerligt. Regler tas fram i tillsammans med eleverna.

Självskattning om trygghet och trivsel

1. Arbetsro saknas dock till stor del. Mycket tid går åt till konfliktlösning. Eleverna upplever att det oftast finns otillräckligt med vuxna på rasterna.
2. De flesta eleverna upplever skolan som trygg och uppger att de trivs. De flesta ger uttryck för att skolan är lugn och att arbetsro finns. Veldig lite tid går åt till konfliktlösning. Eleverna upplever att det är en hög vuxennärvaro på rasterna.
3. Eleverna upplever skolan som trygg. Skolan präglas av arbetsro.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr	0 skolor	0 skolor	8 skolor	1 skola	0 skolor
Väster ³⁰	0 skolor	5 skolor	5 skolor	2 skolor	2 skolor
Öster	0 skolor	0 skolor	3 skolor	8 skolor	3 skolor
Kommungemensamma ensamma	0 grupper	0 grupper	0 grupper	2 grupper	1 grupp

²⁶ Kinnarumma-, Svaneholm- och Viskaforsskolan 7-9 saknas i underlaget.

²⁷ Specialpedagogiskt kompetenscenter

²⁸ Kinnarumma- och Svaneholmskolan saknas i underlaget.

²⁹ Kinnarumma-, Svaneholm- och Svedjeskolan saknas i underlaget.

³⁰ Kinnarumma- och Svaneholmskolan saknas i underlaget.

särskilda undervisningsgrupper					
Borås Stad	0 skolor	5 skolor	16 skolor	11 skolor	5 skolor

Spridningen i rektorernas bedömning är störst i stadsdel Väster. Skolor i stadsdel Öster har enligt egen bedömning kommit längst i sitt arbete med trygghet och trivsel.

Trygghetsvandringar

I budget 2014 har uppdraget getts att trygghetsvandringar ska genomföras i alla Borås skolor. Frågan har därför ställts till varje skola om detta sker.

Stadsdel	Ja	Nej
Norr	9 skolor	1 skola
Väster³¹	14 skolor	0 skolor
Öster	12 skolor	2 skolor
Kommungemensamma särskilda undervisningsgrupper	2 grupper (varav 1 delvis)	1 grupp
Borås Stad	35 skolor	3 skolor

I kommentarerna framgår att de skolor i Öster som svarat nej har planerat att trygghetsvandring ska ske innan terminen slutar.

Analys

Förebyggande värdegrundsarbete

I det förebyggande värdegrundsarbetet visar resultaten att både personal och elever är aktiva och har inflytande. Detta syns framför allt i arbetet med likabehandlingsplanen som följs upp och revideras. Flera skolor nämner också trygghetsvandringar som en del av det förebyggande arbetet. Jämfört med beskrivningar i motsvarande rapport 2012 framträder ett tydligare arbete med fler exempel på skolorna i syfte att förebygga och främja likabehandling, tolerans och demokratiska värderingar. När det sedan gäller tillämpningen av ett gemensamt förhållningssätt uttrycker skolorna detta på lite olika sätt, men det står ändå klart att skolan hela tiden måste arbeta med att skapa ett gemensamt förhållningssätt när det gäller bemötande. I klimatundersökningen 2014 menar 91 procent av eleverna i åk 4-6 att personalen arbetar aktivt för att alla elever skall vara trygga och må bra i skolan. 89 procent av föräldrarna i förskoleklass-åk 3 anser att påståendet stämmer. I åk 7-9 är däremot andelen elever som tycker samma sak bara 75 procent.

Trygghet och studiero

I klimatundersökningen menar 93 procent av eleverna i åk 4-6 och lika stor andel i 7-9 att de känner sig trygga på skolan. Även 92 procent av föräldrarna i förskoleklass-åk 3 säger samma sak. Visst är detta goda siffror, men behovet av att utveckla det förebyggande och främjande arbetet blir ändå tydligt när man ser att 172 av totalt 2985 elever i åk 4-6 och 152 av totalt 2699 elever i åk 7-9 som uppger att det stämmer dåligt eller inte alls att de känner sig trygga i skolan. Det är ca 6 procent av alla elever på dessa stadier! Vi vet inte heller hur denna siffra skulle se ut om vi hade haft en högre svarsfrekvens på klimatundersökningen. Det saknas klasser och delar av klasser i underlaget, men vi kan ändå göra bedömningen att andelen som inte känner sig trygga är minst 6 procent. Detta pekar på att det förebyggande och främjande arbetet fortsatt behöver utvecklas. Även i självskattningen om trygghet och trivsel är det också tydligt att det finns mer att göra när det gäller studiero. 27 skolor menar att de flesta elever upplever att skolan är trygg och ligger

³¹ Kinnarumma- och Svaneholmskolan saknas i underlaget.

antingen på nivå 2 eller på väg mot nivå 3. Fem rektorer har dessutom angett att skolan befinner sig på nivå tre, det vill säga att eleverna upplever skolan som trygg och att skolan präglas av studiero. Anmärkningsvärt är att fem skolor inte når fram till nivå 2 och detta påverkar givetvis hela skolans klimat. Fyra av dessa fem skolor är 1-6-skolor och analyser behöver göras för respektive skola och på olika nivåer för att komma tillrätta med problemet. Det finns också en risk att en skola kan bli stigmatiserad som stökig när det i realiteten kanske handlar om mindre grupper av elever.

Arbete utifrån likabehandlingsplanen

Arbetet med likabehandlingsplanen har inneburit att skolor utvecklat kunskaper om och rutiner för att utreda och åtgärda och följa upp mobbning, även om det finns mer att utveckla så är ändå signalen att det är få skolor som upplever behov av att utveckla detta jämfört med tidigare år. Det åtgärdande arbetet verkar ha fungerande rutiner som tagits fram i samband med att man reviderar likabehandlingsplanen, men det ges också uttryck för att det förebyggande och främjande arbetet behöver utvecklas vidare.

När det gäller hur väl eleverna är insatta i de åtgärder skolan gör när mobbning/kränkande behandling uppstår så är det klart att det finns brister då skolor uttrycker att implementeringen av likabehandlingsplanen kan göras bättre. Skolorna i Öster lyfter dock att eleverna vet vem de kan vända sig till om de behöver hjälp och detta är ett gott steg på vägen, men det är också viktigt att varje elev ges möjlighet att överblicka konsekvenser av kränkande behandling/mobbning.

När det gäller tillsynen utanför lektionstid finns rastvärdar på skolorna som utövar tillsyn på raster och några skolor menar att man gör om schemat och förstärker vid behov. Åter några skolor har rastvärdar som också deltar i barnens aktiviteter på skolan för att hjälpa till att skapa goda relationer. Denna bild delas dock inte av alla skolor. Några skolor lyfter att det är för få vuxna som kan utöva rasttillsyn, vilket naturligtvis kan påverka elevers upplevelse av att känna sig trygga på skolan. En skola säger att fritidspersonalen har ansvar för rastverksamheten och aktivt finns med vissa dagar och detta är ett intressant exempel på hur man använder personal med särskilt uppdrag. En viktig aspekt för att skapa trygghet är att undanröja kritiska platser och här berättar skolorna att man genom trygghetsvandringar synliggör dessa platser och tar upp dem till diskussion och informerar rastvärdar. Detta är en enkel åtgärd men nog så viktig att de elever som kränker andra inte har tillgång till dolda platser att göra detta på.

I arbetet med likabehandlingsplanen visar skolorna också att man använder olika verktyg för kartläggning i form av trygghetsvandringar och olika enkäter. Ett gott exempel ges från några skolor som också använder elevintervjuer i sitt underlag. Det verkar också som att man gör analyser utifrån resultatet som får återverkningar för olika rutiner i likabehandlingsplanen. Frågan om kompetensutveckling på vetenskaplig grund ställs och här är det tydligt att det finns några exempel där eleverna får sådan kompetensutveckling när det gäller kamratstödjarna, men detta är inte vanligt förekommande på alla skolor. Några skolor har haft personal som fått utbildning i likabehandlingsarbete via högskolan, men här finns mer att göra. När ett så svårt arbete som detta ska genomföras blir det viktigt att det bedrivs på vetenskaplig grund. Skolverket har ju kritiserat olika metoder mot mobbning och det gäller att veta att förhållningssätt och arbetssätt har en god grund att stå på. Flera skolor behöver utveckla en plan med långsiktigt perspektiv på lärarnas kompetens på området.

Rektorerna bedömer att det förekommer kontinuerliga samtal i olika forum bland personalen kring arbetet mot mobbning, kränkning och diskriminering. Även med eleverna hålls återkommande samtal i olika klassråd, elevråd och liknande. Det är inte så många skolor i Borås Stad som menar att just detta är något utvecklingsområde för skolan. Det kan ändå vara värt att

titta närmare på vad man talar om och i vilka samtalsformer dialogen sker för att få syn på om dessa samtal verkligen påverkar hur elever och personal agerar.

Trygghetsvandring

I stort sett alla skolor har genomfört trygghetsvandringar i sina verksamheter och i tidigare i materialet kan vi se att detta har visat på kritiska platser, vilket hjälpt skolan att undanröja dessa. Det har också varit ett sätt för elever att komma till tals om sin arbetsmiljö och visa vuxna var man inte upplever trygghet. Det finns exempel på skolor som använder sin kunskap om kritiska platser på ett mycket systematiskt sätt genom information till rastvärdar veckovis.

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Rektor

- Hur följer vi upp resultatet på klimatundersökningens fråga om i vilken grad eleverna känner sig trygga på vår skola?
- Har vi en god kvalitet på rastverksamheten? Vilka exempel kan vi lyfta?
- Vilka samtal har vi som handlar om arbetet mot mobbning, kränkning och diskriminering? Får dessa samtal någon effekt bland personal och elever?

Huvudman

- Hur ska huvudmannen bedriva arbetet med klimatundersökningen?
- Finns det en långsiktig plan för utveckling av personalens kunskaper inom värdegrundsområdet?

Metoder för att förebygga mobbning

Kommunfullmäktige har gett i uppdrag att beskriva vilka metoder mot mobbning som används på skolorna och vilket resultat dessa ger. Nedan finns en förteckning för respektive skola över de metoder rektor har redovisat samt i förekommande fall vilka resultat som uppnåtts.

	Metoder som används för att förebygga mobbning	Uppnådda resultat
Bergdalskolan	Vi tror på regelbundenhet i samtal med eleverna. Att alla vuxna har en samsyn i att stå upp för nolltolerans mot kränkningar. Kamratrådets arbete och kompisamtal i klasserna. EQ ³² -övningar i klassrummet.	Vi har väldigt få incidenter kring mobbing-situationer, men vi reagerar så snart vi ser något.
Engelbrektskolan	Vi arbetar inte med en specifik metod utan använder olika verktyg (värdegrundsövningar, diskussioner, filmer, drama, gruppstärkande aktiviteter, samtal) beroende på vad situationen kräver (kartläggning och analys). Ibland kan en situation uppstå som kräver att skolan mobiliserar resurser ex. ökar vuxennärvaro på vissa raster, förstärkningar av personal i matsal, omklädningsrum, m.m.	
Asklandaskolan	Vi använder olika verktyg beroende på vad situationen kräver. Bland annat samtal i grupp/klass och gemensamma aktiviteter. Ibland kan en situation uppstå som kräver att skolan t.ex. ökar vuxennärvaro på vissa	

³² Emotionell intelligens

	raster, förstärkningar av personal i matsal, omklädningsrum, m.m.	
Borgstena	Samtal i klasserna kring värdegrunden. Gemensamma aktiviteter allt efter behov och uppkomna situationer.	
Bredared	Samtal i grupp/klass och gemensamma aktiviteter	
Fristadskolan	Vi använder ingen specifik metod, emedan skolverkets undersökning visar att det inte finns någon enskild metod som fungerar. Vi arbetar med lösningsfokuserat förhållningssätt och med samtal i olika former för att bygga relationer.	
Gula skolan	Samtal i grupp/klass och gemensamma aktiviteter	
Sparsörskolorna	Diskussioner i klasserna kring Likabehandling, klassråd.	
Erikslundskolan	Livskunskap i klasserna, samtal med elevgrupper, materialen DISA och Machofabriken i flick- respektive pojkggrupper. Tät kontakt med föräldrarna.	Snabb och tät föräldrakontakt har gett goda resultat
Sjöboskolan	Kontinuitet i samtal med elever kring bemötande, tolerans och respekt. Aktivt arbete kring raster och relationer i grupp.	Positiva resultat på Skolklimatundersökningar, positiva omdömen från Skolinspektionen.
Daltorpskolan F-6	Arbete utifrån planerna. Kamratstödjare och utbildning av dessa.	
Daltorpskolan 7-9	Vi jobbar utifrån vår LBP ³³ och i våra resursteam.	Tryggare elever och vuxna som agerar.
Kristinebergskolan	Vi arbetar i vardagen med frågorna och utifrån hur vi hanterar våra regler i skolan och klasserna. Enkäterna	En lugnare skola, förhoppningsvis
Svedjeskolan	Samtal i klassrum, klassråd, elevråd, likabehandlingsarbete utifrån Likabehandlingsplanen. Gemensamma trivselaktiviteter.	De allra flesta trivs och känner sig trygga. De har ett bra uppförande vilket sprider sig till övriga.
Byttorpskolan	Integrationsprojektet Hela Skolan, SAMS-teamet, positioneringstrappan, trivselenkäter, kamratstödjare, värdegrundsarbete varje vecka, rutiner i likabehandlingsplanen, vänskapsgrupper, elevråd, klassrumssamtal	Enligt trivselenkäten finns det elever som känner sig kränkta.
Hestra Midgårdskolan	Vi följer upp trivselenkäter, använder rutiner i likabehandlingsplanen samt arbetar i vardagsarbetet med frågorna t ex samtalsgrupper, arbete runt våra värdeord tillit, respekt, ansvar. Samarbetsövningar.	Enkäter visar på god trivsel även om det finns bitar som kan utvecklas.
Särlaskolan F-6	Vi är inne i ett omfattande arbete kring hur vi hanterar skolans regler, utöver allt det vanliga arbetet med trivselenkäter och trygghetsvandringar, likabehandlingsplan...	För tidigt att sja om effekter än, mer än att vi är på rätt väg...
Särlaskolan 7-9	Vårt arbete utifrån våra planer. TSA-arbetet ³⁴ i alla	Fortsatt utveckling av

³³ Likabehandlingsplan

	klasser. Främjande arbete i EHT ³⁵ . Elevintervjuer.	vårt genomförande för att skapa ett mer konsekvent arbetssätt från samtliga pedagoger.
Sandaredskolan	Vi följer upp trivselenkäter, använder rutiner i likabehandlingsplanen samt arbetar i vardagsarbetet med frågorna.	Trivselenkäter visar mycket god trivsel på skolan, vilket indikerar att arbetet fungerar relativt väl även om vissa områden kan utvecklas.
Sandgårdskolan	Arbete utifrån planerna. Kamratstödjare och utbildning av dessa.	
Sandhultskolan	Kamratstödjare, Skol IF, avsatt tid för värdegrundsarbete varje vecka, regelbundna samtal på Klassråd, elevråd och Skolråd kring dessa frågor	En lugn och trygg skola
Sjömarkensskolan	Bra kompisarbete, Skol IF	
Kinnarummaskolan	Har ej svarat	
Svaneholmskolan	Har ej svarat	
Viskaforsskolan F-6	Vi följer upp trivselenkäter, använder rutiner i likabehandlingsplanen samt arbetar i vardagsarbetet med frågorna. Rastaktiviteter som leds av personal.	Lugnare raster och konflikter är idag enbart en handfull elever som bidrar kring.
Viskaforsskolan 7-9	Likabehandlingsplanen listar förebyggande aktiviteter som arrangeras tillsammans med eleverna.	Eleverna upplever en trygg miljö.
Bodaskolan	Många vuxna ute på raster, kompisamtal, mentorstid, kill- och tjejgrupper, konflikthantering.	Lugn miljö på rasterna med många vuxna, samtal i alla de former skapar trygghet i grupperna.
Fjärdingskolan	Kraftfull rasttillsyn, värdegrundsarbete, Lions Quest ³⁶ , Kamratstödjare, mentorstid med elever	Goda utifrån elev-/ föräldraenkäterna.
Myråsskolan	Lions Quest, EQ-verkstad, tjej/ killgrupp, massage, elevenkäter, trygghetsvandring, vuxna som ser och lyssnar	Antal ärenden till likabehandlingsteamet är hanterbart, eleverna upplever trygghet och trivsel
Aplaredskolan	Vuxennärvaro, Uppdrag mellan klasser. Hemlig kompis. Värderingsövningar. Vuxna uppmärksammar och agerar tidigt. Enkät om trivsel	Trygghet mellan åldrar. Eleverna känner att de är sedda.
Dalsjöskolan	Tydliga ordningsregler och konsekvenser, en tydlig lektionsstruktur som alla lärare ska tillämpa över hela skolan, vuxna ute på raster och i korridorer, mentorstid, kill- tjejgrupper vid behov,	Det har blivit mycket lugnare i korridorer, på raster och på lektioner. Det

³⁴ Trygghet, samarbete, ansvar

³⁵ Elevhälsoteamet

³⁶ Lions program för ungdomar i livskunskap som bland annat arbetar förebyggande mot mobbing

	konflikthantering. Ingen särskild metod, men inspireras mycket av Ross Greens CPS ³⁷ , som hela skolan fått utbildning kring.	förekommer inte lika mycket bus inomhus och konflikter som för ett år sedan. Lärarna behöver inte ägna lika mycket tid åt ordningsfrågor på lektionerna som tidigare, även om en lång väg återstår att gå på denna front.
Dannikeskolan	Vuxennärvaro med extra rastvakter. Tydliga ordningsregler, tjej och killgrupper med assistans av kurator, handledning av psykolog för vissa arbetslag och en gemensam satsning på CPS för hela enheten. Samtal med elever och föräldrar med handlingsplaner. Repulse ³⁸ .	Lugnare och tryggare klasser
Gånghesterskolan	Från olika metoder: Rastverksamhet med planerade aktiviteter Kamratveckor/Kamratdagar. Kamratstödare. Uppmärksamma och agera snabbt innan det leder till mobbing. Föräldramedverkan	Mycket aktivitet på rasterna, olika åldrar samverkar! Trygghet mellan olika åldrar efter tvärgrupper under Kamratdagar. Eleverna känner sig oftast sedda. De är trygga i att skola och hem samverkar.
Kerstingsgårdskolan	Familjegrupper (trygghetsgrupp/basgrupp), kompisamtal, faddrar, integration av olika åldrar.	
Målsrydskolan	Vuxennärvaro med extra rastvakter. Tydliga ordningsregler, tjej och killgrupper med assistans av kurator, handledning av psykolog för vissa arbetslag och en gemensam satsning på CPS för hela enheten	Lugnare och tryggare klasser
Rångedalaskolan	Hög vuxennärvaro, värderingsövningar, föräldrakontakter	
Tummarpskolan	Det bästa från olika metoder. Enligt Skolverkets analys finns inte den metoden utan varje skolan anpassar till det som är mest aktuellt att arbeta med utifrån rådande situation. Många vuxna ute på raster, kompisamtal, klassråd, kill- tjejgrupper, konflikthantering.	
Åsperedskolan	Skolan arbetar inte utefter en särskild metod utan har egna rutiner och planer som fungerar tillfredsställande.	
Ekarängskolan	Det bästa från olika metoder. Enligt skolverkets analys finns inte den metoden utan varje skola anpassar till det som är mest aktuellt att arbeta med	

³⁷ Collaborative problem solving - samtalsmetod

³⁸ Bakom rePULSE står Gunilla Dobrin som arbetar terapeutiskt med barn, ungdomar och vuxna med impulsstyrda beteenden

	innevarande termin.	
Trandaredskolan	Det bästa från olika metoder. Enligt skolverkets analys finns inte den metoden utan varje skolan anpassar till det som är mest aktuellt att arbeta med utifrån rådande situation. Många vuxna ute på raster, kompissamtal, klassråd, kill- tjejgrupper, konflikthantering.	
Kommun-gemensamma särskilda undervisnings grupper	Likabehandlingsplan. Livskunskap. Inslag i undervisningen. Kontinuerliga diskussioner i arbetslag, klassråd och elevråd. I någon grupp nämns också att man har vuxennärvaro under icke lektionstid.	

Analys

Ovanstående redovisning som skolorna gjort ska förmodligen ses som en mycket kort presentation av allt pågående arbete som finns på varje skola för att förebygga mobbning. I denna analys görs ingen värdering av metoder som används, men det är ändå intressant att notera att knappt hälften av skolorna gör någon reflektion över vilka resultat arbetet ger. Detta kan bero på att arbetet bedrivs på lång sikt och att det kanske sker byten av strategier i det förebyggande arbetet som gör att det blir svårt att se vad som ger vilken effekt, men det kan också vara så att det finns behov av en djupare reflektion kring de metoder som skolan använder i sitt förebyggande arbete. Skolverkets utvärdering³⁹ visade bland annat att olika insatser har olika effekt för pojkar och flickor och gav olika effekt beroende på om mobbningen är social eller fysisk. Utvärderingen visade också att det inte går att tillskriva en enskild insats tydliga positiva effekter. Skolverket menar att för att en skola ska lyckas förebygga och åtgärda mobbning krävs ett systematiskt arbete och en kombination av insatser. För att nå framgång i antimobbningsarbetet krävs bland annat att det finns kompetent personal, organisatorisk stabilitet och en personalgrupp som drar åt samma håll. I skolor som lyckas med sitt förebyggande arbete märks att det finns en systematik i användandet av olika insatser mot mobbning. Med systematik menas att insatserna är genomtänkta och används i kombination med varandra, och att det finns en tydlig roll- och ansvarsfördelning. Ett annat viktigt inslag är att det finns en samsyn hos personalen om hur arbetet ska genomföras. Med personal menas inte bara pedagoger och personer i skolans elevhälsoteam, utan också städpersonal och vaktmästare. Ett gemensamt förhållningssätt verkar vara en förutsättning för att arbetet ska bli framgångsrikt och här är också förankringen bland eleverna viktig. Skolverkets utvärdering visar också att det är skillnad på vilka insatser mot mobbning som hjälper flickor och vilka som hjälper pojkar. Det sistnämnda är en analys som vi inte kan utläsa om skolorna har gjort, även om flera skolor har tjej- och killgrupper i sitt arbete.

³⁹ Skolverket: Utvärdering av metoder mot mobbning (2011)

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Rektor

- Vilka metoder och förhållningssätt baserade på vetenskaplig grund använder vi för att förebygga mobbning?
- Vilka effekter kan vi se av våra metoder mot mobbning?

Huvudman

- Vilka metoder och förhållningssätt baserade på vetenskaplig grund använder vi för att förebygga mobbning?
- Vilka effekter kan vi se av våra metoder mot mobbning?

Likabehandlingsplan

I Skollagen finns bestämmelser kring plan mot kränkande behandling: ”Huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever”⁴⁰.

Enligt förordningen (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling ska planerna upprättas, följas upp och ses över under medverkan av barnen eller eleverna vid den verksamhet för vilken planen gäller.

Skolinspektionen har uppmärksammat att huvudregeln är att det ska finnas en plan för varje enskild verksamhet, men ofta skrivs gemensamma planer för exempelvis grundskola och fritidshem utan att särskilja de båda verksamheterna. Denna brist påtalades också vid Skolinspektionens granskning av Borås Stad 2013.

I Skolverkets allmänna råd om arbete mot diskriminering och kränkande behandling beskrivs de olika delar som ska finnas med i skolans plan mot diskriminering och kränkande behandling, här kallad likabehandlingsplan, det handlar om främjande, förebyggande och åtgärdande arbete.

1. Planerna innehåller konkreta mål som utgår från slutsatserna av kartläggningarna och beskrivningar av de insatser som ska genomföras under året för att förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling
2. Planerna innehåller en ansvarsfördelning för utförandet av de främjande och förebyggande insatserna
3. Planerna innehåller en beskrivning av hur insatserna för att främja likabehandling och de förebyggande insatserna mot trakasserier och kränkande behandling ska följas upp och utvärderas
4. Planerna innehåller rutiner för hur barn, elever och deras vårdnadshavare ska göra för att anmäla diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling
5. Planerna innehåller rutiner för hur personalens respektive förskolechefens och rektors anmälningsskyldighet ska fullgöras
6. Planerna innehåller rutiner för hur diskriminering, trakasserier och kränkande behandling ska utredas, åtgärdas och dokumenteras
7. Planerna innehåller en beskrivning av hur barn och elever ska medverka och har medverkat i det främjande förebyggande arbetet
8. I förekommande fall... fritidshemmet framgår tydligt i planerna

---

⁴⁰ Skollagen 6 kap §8

Samtliga rektorer i samtliga stadsdelar svarar ja på de sju första påståendena. När det gäller det sista påståendet, om att fritidshemmet ska synliggöras i planerna svarar två rektorer i Öster nej och två i Väster att de är osäkra på om detta krav uppfylls. I kommentarerna går att utläsa att Skolinspektionen kritiserat detta och att åtgärder har vidtagits för att komma till rätta med detta inför nästa läsår.

Rektorerna har också kommenterat vilka delar i likabehandlingsarbetet som behöver utvecklas på deras skolor. Här nämns bland annat att rutinerna kring dokumentation behöver efterföljas striktare, att eleverna behöver involveras mer i arbetet, att skola och vårdnadshavare behöver arbeta tillsammans mot samma mål, att all personal på skolan (inte bara den pedagogiska personalen) behöver vara en del i detta arbete och dela samma värdegrund, samt att utveckla bemötandet gentemot de elever som utmanar.

Analys

Borås Stads grundskolor uppfyller de krav som ställs i lagar och förordningar gällande likabehandlingsplaner och planer mot kränkande behandling. Efter ett gediget arbete med planerna, inte minst i samband med Skolinspektionens granskning, uppfyller så gott som alla skolor nu även kraven på tydliga skrivningar om fritidshemmen. Det är en bra grund, men framgent behöver även planernas efterlevnad i praktiken lyftas fram. Flera rektorer påpekar också att exempelvis bemötandefrågor behöver diskuteras mer på skolorna. Av rektorernas kommentarer framgår att även om mycket gott arbete görs inom detta område finns det fortfarande mycket som behöver vidareutvecklas.

Det är viktigt att påpeka att värdegrundsarbetet inte får reduceras till enbart arbete med planerna eller arbete mot mobbing och diskriminering. Värdegrundsarbete är större än så och handlar även om demokrati och människosyn i vidare bemärkelse.

Genus och jämställdhet

Grundskola, förskoleklass och fritidshem har enligt läroplanen ett tydligt ansvar att arbeta med genusfrågor: ”Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet”⁴¹.

Rektorerna har genomfört en självskattning om genus, där de tagit ställning till följande tre nivåer:

1. Skolan visar i sitt arbete att människor är olika och samtalar om det tillsammans med eleverna. Personalen lyfter värden som allas lika värde och jämställdhet mellan kvinnor och män. Det saknas dock ett medvetet förhållningssätt som främjar arbete mot stereotypa könsroller. Det saknas medvetenhet om att man bemöter pojkar och flickor på olika sätt.
2. Personalen för återkommande samtal om sina egna normer, attityder och föreställningar och om hur man bemöter varandra och eleverna. Personalen har återkommande diskussioner om hur skolans miljö och aktiviteter ger flickor och pojkar samma möjligheter att utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. Personalen belyser för eleverna att det finns olika familjekonstellationer, relationer och sexuella identiteter för att bidra till likvärdighet och att se olikheter som en tillgång.

---

⁴¹ Lgr 11, s 8

3. Personalen är uppmärksam på sitt bemötande av pojkar och flickor och ger dem möjligheter att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet. Personalen motverkar medvetet traditionella könsmonster genom att visa på alternativ och inspirera till nya upptäckter både i olika aktiviteter och i lärmiljön. Personalen får den kompetensutveckling som krävs för att vi professionellt ska kunna utföra våra uppgifter.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr	0 skolor	0 skolor	8 skolor	2 skolor	0 skolor
Väster	0 skolor	4 skolor	9 skolor	3 skolor	0 skolor
Öster	0 skolor	2 skolor	10 skolor	2 skolor	0 skolor
Kommungem ensamma särskilda undervisnings grupper	0 grupper	0 grupper	1 grupp	2 grupper	0 grupper
Borås Stad	0 skolor	6 skolor	27 skolor	7 skolor	0 skolor

De flesta skolor skattas på nivå 2, vilket innebär att diskussioner återkommande först kring egna normer, skolans miljö och aktiviteter. Inga skolor skattas på den lägsta nivån, men inte heller någon på den högsta nivån.

Analys

Av rektorernas självskattningar att döma har de flesta av Borås Stads grundskolor kommit så pass långt i sitt arbete med genus och jämställdhet att frågan diskuteras återkommande. Det som skiljer nivå 2 från nivå 3 är framför allt om personalen är uppmärksam på sitt bemötande av flickor och pojkar och om de motverkar medvetet traditionella könsmonster genom att visa på alternativ och inspirera till nya upptäckter, här finns det alltså utvecklingspotential. Ytterligare en aspekt som belyses i nivå 3 är att personalen får adekvat fortbildning inom området. Detta verkar också vara något som skulle kunna utvecklas mer. I Borås Stads genussatsning för all personal har genus och jämställdhet uppmärksammas, men det är viktigt att denna satsning också får fördjupas med samtal kring vad genus och jämställdhet innebär i ett skolsammanhang och i den egna undervisningen. Framför allt finns det anledning att fundera över hur de samtal som idag förs om genus skulle kunna utvecklas ett steg längre till ett kollegialt lärande kring normkritiskt förhållningssätt.

I utredningen ”Män och jämställdhet”⁴² uppmärksammas behovet av ett normkritiskt förhållningssätt i skolan eftersom vuxna som arbetar där ibland har svårt att upptäcka trakasserier då dessa uppfattas som en ”naturlig” del i elevernas konstruerande av sin könsidentitet. I denna utredning pekar man också på behovet av nolltolerans mot så kallade maktlekar. Maktlekar pekas ut som en orsak till att flickor i skolan mår dåligt och till att traditionella mansnormer återskapas. Även Skolverket pekar på att kränkande behandling inte sällan bagatelliseras eller banaliseras. Konsekvensen av detta blir att elever inte bryr sig om att berätta för vuxna vad de har utsatts för. Nolltolerans avseende maktlekar bör diskuteras vidare på skolorna liksom synen på vad som anses vara ett ”naturligt” beteende för flickor respektive pojkar, så att inte mobbing bortförklaras eller förringas på grund av genus.

⁴² SOU 2014:6

I ”Män och jämställdhet” påpekar utredarna att normkritiskt arbete, att synliggöra och ifrågasätta de normer som styr vad som uppfattas som manligt respektive kvinnligt, troligtvis är en framgångsfaktor inte bara ur ett värdegrundsperspektiv utan också skulle kunna leda till att pojkars skolresultat stärks. Det finns en koppling mellan värdegrundsarbete kring genus och könsroller och arbetsro på skolan, detta lyfter bland annat Skolverket i ett exempel från Vikensskolan i Höganäs⁴³. I Borås Stads strävan att stärka sina skolresultat bör detta tas i beaktande. Vårterminen 2013 var 89 procent av flickorna i årskurs 9 behöriga till gymnasiet, motsvarande siffra för pojkarna var 85 procent. Stora skillnader kan observeras i det genomsnittliga meritvärdet, där flickornas var 222,5 och pojkarnas 196,3. Skillnader mellan flickors och pojkars resultat är en stor utmaning för grundskolan.

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Arbetslag

- Hur ser vi på läroplanens uppdrag att motverka traditionella könsmonster? Hur kan vi arbeta med detta uppdrag i praktiken?
- Vilka förväntningar har vi på flickor respektive pojkar? Hur bemöter vi flickor respektive pojkar? Hur vet vi det?
- Hur hanterar vi maktlekar på skolan?

Rektor

- Vilken fortbildning behöver personalen när det gäller genus och jämställdhet?
- Hur kan kollegialt lärande med fokus på det egna förhållningssättet ske?

Huvudman

- Finns det kommundemensamma behov av att utveckla arbetet med genus och jämställdhet i grundskolan?

HBTQ-kompetens

I läroplanen Lgr11 slås fast att ingen i skolan ska diskrimineras på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck eller sexuell läggning. Sådana tendenser ska aktivt motverkas. I budget för Borås Stad 2014 finns också uppdraget att alla elever i grundskolans senare del ska ges utbildning i HBTQ-frågor av föreläsare med för frågorna relevant utbildning.

Endast ett fåtal skolor har erbjudit sin personal fortbildning utöver ordinarie likabehandlingsarbete i HBTQ-frågor de senaste två åren. I Stadsdel Norr har en skola planerat för föreläsning med RFSL för all personal. I Stadsdel Väster har ett par pedagoger gått en uppdragsutbildning på Högskolan och några har deltagit i föreläsningar tillsammans med elever. I Stadsdel Öster omnämns genussatsningen, Borås Stads utbildning i genusfrågor ur normkritiskt perspektiv för all personal, däremot inga riktade insatser kring HBTQ.

När det gäller budgetmålet att samtliga elever i grundskolans senare årskurser ska ges utbildning i HBTQ-frågor, så har skolorna tagit sig an detta på olika sätt:

Vilken/vilka utbildningar har eleverna fått avseende HBTQ?	
Skola	Insats
Norr	
Engelbrektskolan	Ännu inget genomfört, dock planeras för eventuell gemensam insats för årskurs 6-9 till hösten.

⁴³ Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund – förhållningsätt, verktyg och metoder*

Erikslundskolan	Undervisning i SO och NO, Sex- och samlevnadsvecka för årskurs 9.
Fristadskolan	Undervisning i SO och NO, föreläsning med RFSL för årskurs 9.
Väster	
Daltorpskolan	Heldag om normkritiskt arbete med RFSL.
Sandgårdskolan	I ordinarie undervisning, samt föreläsningar av RFSL.
Särlaskolan	Arbete med Likabehandlingsplanen. Undervisning i SO och NO.
Viskaförsskolan	Undervisning i SO och NO. Föreläsning med RFSL.
Öster	
Bodaskolan	Föreläsning för alla elever i årskurs 7-9.
Dalsjöskolan	I ordinarie undervisning, samt föreläsningar av RFSU i samband med Värdegrundsdagarna.

När det gäller de kommungemensamma särskilda undervisningsgrupperna, så har kommunikationsklass årskurs 7-9 haft en särskild föreläsning kring HBTQ, men inte övriga undervisningsgrupper. Personalen i sjukhusundervisningen har deltagit i fortbildning kring sex och kön på Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Analys

Samtliga högstadieskolor arbetar med målet att undervisa kring HBTQ, men de har tagit sig an uppgiften på olika sätt. Troligtvis är det betydelsefullt att ta externa föreläsare till skolan, inte minst för att eleverna ska få möta personer som har egna erfarenheter av att leva som HBTQ-personer. Däremot är det viktigt att poängtera att frågan inte får reduceras till ett jippo en gång per läsår, utan att den bör rymmas även inom ordinarie undervisning. För att detta ska kunna ske krävs det att all personal har kompetens inom detta område. Även om kravet i budget gäller grundskolans senare årskurser är det befogat att fråga sig hur även personal i de tidigare årskurserna kan lyfta frågor kring normkritik, olika familjekonstellationer och HBTQ i sin undervisning. Något som är värt att uppmärksamma är sättet utbildning i HBTQ-frågor erbjuds till eleverna. Handlar det om ett normkritiskt arbete eller ett arbete som bygger på tolerans? Skillnaden mellan dessa båda perspektiv beskrivs av Skolverket på följande sätt: ”Det normkritiska perspektivet skiljer sig från det som kallas toleransperspektivet. Ett toleransperspektiv innebär i första hand att fokus ligger på att skapa förståelse och empati för människor som utsätts för diskriminering. En risk med ett sådant perspektiv är att det inte synliggör normer utan snarare befäster dem eftersom det skapar föreställningen om ett ’vi’ som ska tolerera ett ’dom’.”⁴⁴ Att pedagogerna ges möjlighet att diskutera toleransperspektiv kontra normkritiskt perspektiv är viktigt, eftersom deras förhållningssätt påverkar eleverna i stor utsträckning.

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Arbetslag

- Hur ser vi på tolerans kontra normkritik?
- Hur kan vi återkommande lyfta frågor kring HBTQ i vår ordinarie undervisning?

Rektor

- Hur arbetar vi för att nå målet om att alla elever ska få HBTQ-utbildning i grundskolans senare årskurser?
- Hur kan frågor kring normkritik och HBTQ belysas i de yngre årskurserna?
- Behövs fortbildning för att personalen ska kunna arbeta i enlighet med läroplanens krav på detta område?

⁴⁴ Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder*

Elevers inflytande över undervisningen

Rektorerna har gjort följande självskattning om elevers inflytande över sitt lärande

1. Eleverna har litet inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet/upplägget i undervisningen. Elevernas kännedom om målen i olika ämnen varierar.
2. Eleverna har inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet/upplägget i undervisningen. Eleverna har relativt god kännedom om målen i olika ämnen.
3. Eleverna har stort inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet/upplägget i undervisningen. Eleverna är medvetna om målen i olika ämnen och vet vad de behöver kunna för att nå målen.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr ⁴⁵		1 skola	8 skolor	0 skolor	
Väster		0 skolor	12 skolor	4 skolor	
Öster ⁴⁶		0 skolor	12 skolor	4 skolor	
SUG ⁴⁷		0 skolor	2 grupper	1 grupp	
Borås Stad		1 skola	32 skolor	8 skolor	

Huvuddelen av rektorerna skattar att eleverna har inflytande över lärandet och undervisningen och att eleverna är medvetna om målen i olika ämnen. Trots att arbetet med bedömning för lärande - BFL, på de flesta skolor pågått i mer än fyra år är det ingen rektor som bedömer att skolan är framme vid att eleverna har stort inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet/upplägget i undervisningen. Kärnan i BFL-arbetet utgörs av att eleverna är medvetna om målen i olika ämnen och vet vad de behöver kunna för att nå målen och detta borde vara uppnått på ett flertal skolor, vilket framgår av rektorernas kommentarer. I sina kommentarer lyfter många rektorer att graden av inflytande varierar mellan olika ämnen och lärare men att tydliga tecken på att det utvecklas positivt kan ses. En modell för pedagogiska planeringar där elevens inflytande skrivs fram nämns som ett verksamt redskap.

Elevers inflytande över utbildningen

När det gäller klassråd och elevråd finns detta formella elevinflytande på alla grundskolor i Borås. Frekvensen för dessa varierar mellan 1 gång/vecka till 3 gånger/termin. Vanligast för klassråd är 1 gång/vecka med endast något undantag. För elevråd är det klart vanligast med 1 gång/månad men någon skola har två per termin och någon varje vecka.

Innehållet på mötena har bred spridning och rör mest elevnära frågor, regler och inflytande. Det finns möjlighet för eleverna att lyfta vilka frågor de vill utifrån klassrådets diskussioner. Frågor kan behandla miljö, mat, trivsel och gemensamma aktiviteter, värdegrund, lektioner, schemafrågor och undervisning. Flera rektorer nämner förslag till allmänna förbättringar. På någon skola arbetar eleverna med utvärderingar av likabehandlingsplan och trivselenkäter. Hur det fungerar i klassen och raster, trygghet, skolgård och arbetsro är också vanliga i underlaget, liksom uppdrag till/från Elevrådet, uppdrag till föräldraråd är vanliga punkter på mötena. Några rektorer lyfter undervisning, kunskapsinnehåll, BFL-arbetet och vad man lär sig som frekvent innehåll på klassråd och elevråd.

Föräldrars inflytande

⁴⁵ Bredaredskolan saknas i underlaget

⁴⁶ Myrås och Målsryd har satt åk 1-3 på nivå 2 och åk 4-6 på väg mot 3

⁴⁷ Särskilda undervisningsgrupper: Sjukhuskolan, Kommunikationsklassen, A-resursen...?

Alla som arbetar i skolan ska samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet. (Lgr 11 kap 2.4)

Rektorerna har gjort följande självskattning om föräldrars delaktighet i elevens utbildning

1. Vårdnadshavaren blir informerad om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling. Det finns fungerande forum för samråd på skolan där föräldrar har möjlighet till inflytande.
2. Vårdnadshavarna är förtrogna med verksamhetens mål. Vårdnadshavarnas synpunkter tas tillvara i planering och genomförande av verksamheten. Eleven är i förväg medveten om innehållet på utvecklingssamtalet.
3. Eleven själv håller i utvecklingssamtalet med stöd av läraren och vårdnadshavaren får veta hur man kan stötta sitt barns fortsatta utveckling. På så sätt upplever alla parter att det finns en delaktighet i barnets utbildning. Det finns ett stort engagemang från vårdnadshavare att delta i olika forum för inflytande.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr	0 skolor	0 skolor	3 skolor	6 skolor	1 skola
Väster	0 skolor	5 skolor	1 skola	9 skolor	0 skolor
Öster	1 skola	0 skolor	2 skolor	11 skolor	0 skolor
SUG ⁴⁸	0 skolor	0 skolor	1 grupp	2 grupper	0 skolor
Borås Stad	1 skola	5 skolor	6 skolor	26 skolor	1 skola

Föräldrars delaktighet i sina barns lärande bedöms högt på flera skolor, men spridning finns. Att självskatta sin skola att vara på väg mot nivå 3 innebär att information från skolan till hemmet upplevs tydlig och begriplig av föräldrarna, att utvecklingssamtal där individuella utvecklingsplaner skrivs finns samt att eleven själv håller i sitt utvecklingssamtal. En majoritet av skolorna ser till att eleven i förväg är medveten om innehållet på utvecklingssamtalet.

På 6 skolor bedömer rektor att man ännu inte nått fram till att vårdnadshavarna är förtrogna med verksamhetens mål eller att deras synpunkter tas tillvara i planering och genomförande av verksamheten. God information är en förutsättning för att föräldrarna ska bli delaktiga. I rektorernas kommentarer lyfts värdet av att pedagogiska planeringar går med i veckomeddelanden, många olika former för samråd finns med representanter för alla klasser. Veckobrev och bloggar är vanligt förekommande och infobrev från rektor samt föräldramöten används för att informera vårdnadshavare. Bara en rektor nämner att man använder Borås Stads digitala lärplattform PingPong i kontakten med föräldrarna.

Analys

Rektorernas skattning per stadium är i linje med elevernas svar i klimatundersökningen där eleverna i åk 4-6 uttrycker att de har mer inflytande än eleverna i åk 7-9. Rektorernas bild är dock mer positiv än elevernas.

Klimatundersökning 2014	Åk 4-6	Åk 7-9
Lärarna i min skola tar hänsyn till elevernas åsikter.	88,8%	62,8%
Lärarna bemöter mig med respekt	91,2%	82,6%
Jag får vara med och tycka till om skolans regler.	76,8%	50,3%

Det är glädjande att en tydlig majoritet av eleverna känner sig respektfullt bemötta i våra skolor men så många som 350 elever i åk 7-9 menar att det inte stämmer eller stämmer dåligt. Elevsvaren visar att vi har mer att göra inte minst på att återkoppla till eleverna hur deras åsikter påverkar planering och innehåll i verksamheten. Att hälften av eleverna i åk 7-9 inte upplever att

⁴⁸ Särskilda undervisningsgrupper

de får vara med om att tycka till om skolans regler är ett uppenbart brott mot styrdokumentet och kräver distinkta insatser.

I Skolverkets allmänna råd *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan* framgår på flera ställen att *alla elever enligt läroplanen ska få ett reellt inflytande på arbets sätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att inflytandet ökar med stigande ålder och mognad.*⁴⁹

I den här rapporten skiljer vi på formellt inflytande och inflytande över lärande och undervisningens innehåll, där det formella inflytandet är kopplat till klassråd, elevråd, skolråd. Det framgår i underlagen till rapporten att elevers inflytande över lärandet och undervisningen ser olika ut i de olika grundskolorna. I majoriteten av skolorna i Borås har eleverna inflytande över lärandet och undervisningen och har relativt god kännedom om målen i olika ämnen. Intressant att notera är att ingen skola i Borås befinner sig på högsta nivån i självskattningen; nivå 3 innebär att eleverna har stort inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet/upplägget i undervisningen, eleverna är medvetna om målen i olika ämnen och vet vad de behöver kunna för att nå målen.

Klimatundersökningen 2014 visar att 89,9 procent av elever i åk 4-6 tycker att det stämmer bra eller helt och hållet att de vet vad de ska kunna för att nå målen i olika ämnen. Motsvarande siffra för elever i åk 7-9 är 75,6 procent. Det är för båda stadierna en förbättring med någon tiondel sedan mätningen 2012 och resultatet uttrycker att kännedom om målen i ämnena försämras ju äldre eleverna blir. Även om det ser bra ut med nästan 90 procent i åk 4-6 så innebär det att 254 elever på mellanstadiet i Borås Stads skolor menar att de inte vet vad de ska kunna för att nå målen. För högstadiet handlar det om 491 elever. Dessa elever har inte det inflytande över sitt lärande som de har rätt till.

Skolinspektionens regelbundna granskning 2013 kritiserade 19 av 39 grundskolor i Borås stad för brister i att *eleven ska ges ett reellt inflytande på undervisningen*, och bland dem 7 av 9 högstadieskolor. Fortfarande är det tvärt emot styrdokumentets intentioner och elevernas upplevelse av inflytande minskar med stigande ålder. Borås stads långsiktiga arbete med *Bedömning för lärande*, som innebär att eleverna är väl medvetna om målen och vet var man befinner sig i förhållande till målen, borde göra så att fler elever får ett reellt inflytande över sin skolsituation. Samtliga skolor i Borås arbetar nu med bedömning för lärande. Skolverket redovisar på sin webbsida [Forskning för skolan](#) vilka orsaker som ligger bakom det minskande inflytandet:

”Forskning visar att det är ovanligt att elever utövar inflytande över ämnesinnehåll och undervisningsformer. --- För de lägre åldrarna är det vanligare med ämnesövergripande och experimenterande undervisning, som uppmuntrar till att bidra med eget inflytande och egna erfarenheter.---

*För att elever ska vilja utöva inflytande över ämnesinnehåll och undervisningsformer är det viktigt att de får respons på det de bidrar med. Elever får oftast respons i samband med bedömning eller prov och därför är det viktigt att introduktionen av uppgifter hänger ihop med bedömningen av dem. Det hjälper alltså inte om elever erbjuds inflytande och frihet vid introduktionen om det ändå redan är bestämt vad som efterfrågas och hur detta ska redovisas.”*⁵⁰

Det framstår som avgörande för elevinflytandet att hela undervisningssituationen kännetecknas av de kvaliteter som vi vill utveckla i Borås stads arbete med BFL. Om elever ger uttryck för att inflytandet minskar ju äldre de blir, är det en signal att vi behöver intensifiera arbetet med återkoppling till eleverna och elevernas återkoppling till sina lärare.

⁴⁹ Skolverkets allmänna råd för planering och genomförande av undervisning, s 11

⁵⁰ www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-elevperspektiv/vilka-mojligheter-och-risker-finns-med-elevinflytande-1.195587

Det framgår av rektorernas skattningar att många behöver utveckla att eleven själv håller sitt utvecklingssamtal. Eleverna tränas på flera håll i att hålla sina utvecklingssamtal men kunskapskraven behöver bli mer kända och elever och föräldrar mer medvetna. Frågan bör även ställas om det faktum att eleven håller i sitt utvecklingssamtal skulle vara en garant för inflytande. Det alltid en risk om man möter centrala frågor kring förhållningssätt endast med hantering. För att vara en indikator för inflytande måste eleven äga en djup förståelse vad den kan, vad den har lärt och vilka steg som ska tas för att komma vidare. Det kräver ett kontinuerligt arbete med en formativ undervisning. De skriftliga omdömen som fortsättningsvis ska ges till alla elever som inte får betyg är ett viktigt stöd i processen att elev och vårdnadshavare ges ett reellt inflytande.

Klassråd och elevråd

Det formella elevinflytandet är etablerat i form av klassråd och elevråd vilket nu finns på alla skolor. Detta är en förbättring sedan senaste rapporten 2012. Det är glädjande att se att några rektorer lyfter undervisning, kunskapsinnehåll, BFL-arbetet och vad man lär sig som frekvent innehåll på klassråd och elevråd. När eleverna i klimatundersökningen besvarar frågan *Jag upplever att elevrådets (eller liknande inflytandeforum) arbete tas på allvar av skolan* svarar 83,9 procent av eleverna i åk 4-6 att det stämmer bra eller stämmer helt och hållet. För åk 7-9 är motsvarande siffra 62,2 procent. När Borås Stads Ungdomsråd gjorde en kartläggning om elevråd våren 2010 svarade knappt 67 procent av de drygt 600 elever som besvarat enkäten att det fanns ett fungerande och synligt elevråd på deras skola. Det finns anledning att på nytt lyfta Ungdomsrådets ambition: *”100 procent av alla elever på en skola ska känna att deras elevråd fungerar, är synligt, utträttar saker och har en inflytelserik roll inom skolväsendet. Det är vår målsättning. Vi tror också att man på skolan måste öppna upp för en debatt om vad ett elevråd egentligen är, varför det bör finnas, vilken funktion rådet utgör, vad ett elevråd får göra och hur ett elevråd och en förbättrad elevdemokrati kan öka måluppfyllelsen.”*

Utifrån de underlag vi nu har är det nära till hands att dra slutsatsen att vi bör ta tag i arbetet för ett synligare inflytande för eleverna på våra skolor. Goda exempel på insatser för elevrådsarbetets synlighet och hur samtalen kan föras kring elevdemokrati behöver lyftas. Underlagen ger oss en uppfattning om hur ofta mötena äger rum men det är svårt att säga något om kvaliteten på klassråd och elevråd. Vad händer på mötena? Struktur? Systematik? Utbildning? Ett lämpligt innehåll till en skolutvecklingskonferens under nästa läsår kan vara att dela goda exempel på systematik och organisation av klass- och elevråd.

Forskning presenterad på Skolverkets webbsida [Forskning för skolan](#) visar att elevråden är viktiga även om elever har lågt förtroende för elevråd:

”Många elever, särskilt gymnasieelever och elever i grundskolans senare årskurser, har lågt förtroende för elevrådets möjligheter att utöva inflytande och väljer istället andra vägar när de vill påverka. Intresse för att delta är lågt och det är främst flickor som tar på sig att vara representanter. Många frågor som drivs i råden uppfattas som oviktiga och ointressanta, exempelvis behandlas sällan frågor nära knutna till undervisningen. Många elever tycker trots allt att det är viktigt att skolan har ett elevråd eller liknande. En studie bland högstadieungdomar visar också att när elever själva bildar aktionsgrupper så tar de efter elevrådets sätt att arbeta. Därmed utgör elevrådet en slags modell för hur man kan organisera sig och bedriva påverkansarbete.”⁵¹

I läroplanen för grundskolan står att *alla som arbetar i skolan ska samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet*. Föräldrars delaktighet i sina barns lärande bedöms högt på flera skolor, men spridning finns. Att självskatta sin skola att vara på väg mot nivå 3 innebär att skolan är på väg mot att det finns en delaktighet i barnets utbildning och vårdnadshavaren får veta hur man kan stötta sitt barns fortsatta utveckling. Det finns ett stort engagemang från vårdnadshavare att delta i olika forum för inflytande. Dit är enligt rektorernas skattning 27 av 39 grundskolor på väg eller rentav framme.

---

⁵¹ www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-elevperspektiv/hur-ser-elevers-inflytande-ut-i-praktiken-1.195590

Av föräldrasvaren i klimatundersökningen framgår att 89,8 procent av föräldrarna i åk F-3 svarar positivt på påståendet *att samarbetet mellan hem och skolan är bra*. På påståendet om *föräldrarnas synpunkter tas tillvara i planering och genomförande av undervisningen* är det 80 procent av föräldrarna i åk F-3 som tycker att det stämmer ganska bra alternativt helt och hållet.

Vinster och risker med elevinflytande⁵²

”Om elever upplever reellt inflytande över undervisningens innehåll och hur den utförs har det visat att de lär sig mer, blir mer engagerade och tar mer ansvar. Hur undervisningen organiseras har dessutom inte bara betydelse för elevers inflytande i skolan. Genom att öva sig att delta för att agera för inflytande är eleven mer förberedd att agera för inflytande i kommande arbets- och föreningsliv. Det vill säga, det är troligt att en elev som lärt sig former för inflytande har lättare att organisera sitt arbete utifrån dessa former även i framtiden.”

Det är alltså en central uppgift för skolan som inte kan avverkas med enbart klassråd och elevråd i kalendarier. Men Skolverket tar även upp frågor kring risker med ett oreflekterat elevinflytande där ett oreflekterat överförande av ansvar till eleven kan förstärka sociala klyftor om man förutsätter att alla elever kan och vill ta ansvar, vara flexibla och initiativrika.

”I klassrummet innebär detta ofta att elever ställs inför en mängd val som kan medföra konsekvenser som lärare kanske inte förväntat sig. När verksamheter erbjuder elever valfrihet och personliga val skapas en oreflekterad social reproduktion och selektion grundat på elevers kulturella och sociala kapital. Många elevers val är helt enkelt kontraproduktiva.”

När eleven väljer enklare uppgifter än vad de skulle kunna klara och kraven på utmaningar uteblir får vi en ansvarsförskjutning som förstärker de sociala skillnaderna istället för att utjämna dem.

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Arbetslag

- Hur och när ges elever inflytande och möjlighet till delaktighet i er undervisning? Vad har de inflytande över och vad är de delaktiga i? När blir inflytande och delaktighet svårt?
- Hur kan klassrådet utvecklas till att bli ett forum där alla elever kan ha inflytande?

Rektor

- Vilken fortbildning behöver personalen när det gäller inflytande?
- Hur kan kollegialt lärande med fokus på det egna förhållningssättet ske?

Huvudman

- Finns det kommungemensamma behov av att utveckla arbetet i grundskolan?

⁵² www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-elevperspektiv/hur-ser-elevers-inflytande-ut-i-praktiken-1.195590

Fritidshem

Värdegrundsarbete

Värdegrundsarbete handlar om att utveckla ett demokratiskt förhållningssätt hos barn men även hos pedagogerna. Området utgör grunden i läroplanen och ska genomsyra allt arbete i den lärmiljö som barnen kommer i kontakt med på fritidshemmet. Nedan finns rektorernas självskattningar om kvaliteten på värdegrundsarbetet på fritidshemmet och hur man arbetar för att utveckla värdegrundsarbetet samt en självskattning om trygghet och trivsel.

Självskattning om värdegrundsarbete

1. Personalen använder sig av elevernas vardagserfarenheter för att samtala och reflektera kring demokratiska värden. Det finns inget väl fungerande system för hantering av konflikter. Det förebyggande arbetet är inte förankrat hos alla.
2. Det finns väl fungerande verktyg för t ex konflikthantering. Värdegrundsarbetet bidrar till att en god stämning finns på fritidshemmet. Personalen lägger stor vikt vid att eleverna har kunskap och insikt om vilka de grundläggande värderingarna är. Personalen är medveten om sin roll som förebilder och visar i ord och handling att all verksamhet omfattas av de grundläggande demokratiska värderingarna.
3. Fritidshemmet har ett väl fungerande värdegrundsarbete som sätter tydliga avtryck i verksamheten och som resulterar i att kunskap när det gäller normer och värden ökar både hos elever och hos personal. Det framgår tydligt att fritidshemmet aldrig är beredd att acceptera vare sig intolerans eller främlingshat. Det finns en medveten strävan att motverka segregation och främlingskap redan i hur fritidshemmets verksamhet organiseras.

Stadsdel	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Norr ⁵³	0 fritidshem	0 fritidshem	1 fritidshem	8 fritidshem	0 fritidshem
Väster	1 fritidshem	0 fritidshem	4 fritidshem	7 fritidshem	0 fritidshem
Öster ⁵⁴	0 fritidshem	1 fritidshem	4 fritidshem	5 fritidshem	1 fritidshem
Borås Stad	1 fritidshem	1 fritidshem	9 fritidshem	20 fritidshem	1 fritidshem

Spridningen bland fritidshemmen är stor i Borås Stad med undantag av stadsdel Norr där de flesta rektorer gör en bedömning att fritidshemmen befinner sig på väg mot nivå 3.

Analys

En reflektion man kan göra är att det är skillnad på hur värdegrundsarbetet på fritidshemmet bedöms av rektor jämfört med hur samma rektor bedömer skolans arbete. I stadsdel Norr bedöms hälften av fritidshemmen ha ett bättre fungerande värdegrundsarbete jämfört med den skola fritidshemmet tillhör och här finns säkert goda exempel som borde spridas. Även i stadsdel Väster är det nästan hälften av fritidshemmen, fem stycken, som får en högre bedömning av kvaliteten på värdegrundsarbetet. I stadsdel Öster är det tvärtom så att flertalet fritidshem får en lägre bedömning av kvaliteten jämfört med skolan. Även om samma rektor ansvarar för båda verksamheterna så kan man inte utläsa att det bedrivs ett gemensamt arbete på skolan/fritidshemmet. Samsyn och den så omtalade röda tråden är inte så tydlig. Här behöver samsynen mellan fritidshem och skolan utvecklas och goda exempel spridas till den andra verksamheten.

Likabehandlingsplan

⁵³ Bergdalskolans fritidshem saknas i underlaget.

⁵⁴ Dannikeskolans och Målsrydskolans fritidshem saknas i underlaget.

I Skollagen finns bestämmelser kring plan mot kränkande behandling: ”Huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever”⁵⁵.

Skolinspektionen har uppmärksammat att huvudregeln är att det ska finnas en plan för varje enskild verksamhet, men ofta skrivs gemensamma planer för exempelvis grundskola och fritidshem. Denna brist påtalades och vid Skolinspektionens granskning av Borås Stad 2013. Två rektorer i Öster nej och två i Väster svarar att de fortfarande är osäkra på om detta krav uppfylls. I kommentarerna går dock att utläsa att Skolinspektionen kritiserat detta och att åtgärder har vidtagits för att komma till rätta med detta inför nästa läsår.

Inflytande och delaktighet

Stadsdel	Insatser som görs för att förstärka barnens inflytande i det dagliga pedagogiska arbetet	Resultat av insatserna
Norr ⁵⁶	Det finns fritidsråd/fritidsmöten där elever kan utöva inflytande. Många fritidshem har förslagslådor och några gör barnintervjuer. Det finns valmöjligheter av olika aktiviteter under fritidstiden. Någon verksamhet nämner också att barn är delaktiga vid inköp av material.	Ett fåtal fritidshem lyfter resultat. De som syns är att de yngre ser upp till de äldres förmågor och att man förstår demokratin mer handgripligt.
Väster ⁵⁷	Flera fritidshem beskriver att eleverna är med och planerar och utvärderar verksamheten t ex genom fritidsråd och deltagande vid pedagogernas planering. Det finns även önskelådor och något fritidshem arbetar med entreprenöriellt förhållningssätt.	De fritidshem som har beskrivit resultaten ser att elever är nöjda och upplever fritiden meningsfull. Något fritidshem säger också att antalet konflikter har minskat och att elever tar större ansvar. Detta syns bland annat i klimatundersökningen.
Öster ⁵⁸	Många fritidshem har regelbundna möten med barnen som handlar om undervisningen. Eleverna är delaktiga i planering av aktiviteter och är ibland med och genomför det de själva planerat. Något fritidshem lyfter att eleverna har inflytande över inköp.	Det finns en större delaktighet som skapar motivation och glädje.

Stadsdel	Insatser som görs för att förtydliga målen för föräldrarna	Resultat av insatserna
Norr ⁵⁹	Man har drop-in och andra tillfällen när föräldrar bjuds in till verksamheten. Några fritidshem har också startat en blogg.	Ett fåtal fritidshem lyfter resultat av insatserna. Den synpunkt som framkommer handlar om att det är dålig respons från föräldrar.

⁵⁵ Skollagen 6 kap §8

⁵⁶ Bergdalskolans fritidshem saknas i underlaget

⁵⁷ Svedjeskolans fritidshem saknas i underlaget

⁵⁸ Dannikeskolans och Målsrydskolans fritidshem saknas i underlaget

⁵⁹ Bergdalskolans fritidshem saknas i underlaget

Väster ⁶⁰	Information ges via anslag eller brev på de flesta fritidshem. Andra bjuder in till olika forum, öppet hus, föräldramöten eller liknande. Några fritidshem använder blogg och Instagram.	Föräldrar är överlag nöjda med verksamheten och är trygga i att lämna sina barn på fritidshemmet, vilket syns i klimatundersökningen. Dock lyfts det att föräldra-engagemanget är lågt.
Öster ⁶¹	Information ges via anslag eller brev på de flesta fritidshem. Föräldrar bjuds in till olika forum, öppet hus, föräldramöten eller liknande.	Flera lyfter att föräldrar är nöjda, insatta och ger positiv feedback. Något fritidshem menar att föräldrar fått ökad kunskap om verksamheten. Samtidigt lyfts det från något håll att detta är ett utvecklingsområde.

Vilka insatser görs för att förstärka barnens inflytande i det dagliga pedagogiska arbetet?

Rektorerna redovisar att man har fritidsråd, skapar utrymme för valmöjligheter i verksamheten och att eleverna kan påverka verksamheten på flera olika sätt, exempelvis med förslagslådor, barnintervjuer, inflytande vid inköp samt deltagande vid personalens planering.

Det fåtal fritidshem som har beskrivit resultaten av arbetet med inflytande ser att elever är nöjda och upplever fritiden meningsfull. Något fritidshem säger också att antalet konflikter har minskat och att elever tar större ansvar. Detta syns bland annat i klimatundersökningen.

Hur väl lyckas fritidshemmet att tydliggöra målen för föräldrarna?

Av svaren att döma finns många tillfällen att få föräldrar att förstå målen för fritidshemmets verksamhet. Exempel på möten med föräldrar är drop in, föräldramöten och öppet hus. Utöver de traditionella anslagen och breven har några fritidshem startat bloggar och någon använder sig av Instagram för att sprida kunskap om verksamheten och göra vårdnadshavarna delaktiga.

Analys

I klimatundersökningen finns påståendet *På mitt barns fritidshem får jag tillräcklig information om hur mitt barn har det på fritids*. 73,8 procent av de föräldrar som besvarat enkäten anser att detta stämmer helt och hållet eller stämmer bra. Det är en klar förbättring sedan 2012 då motsvarande andel var 65 procent. Flera rektorer nämner i kommentarerna att det är lågt engagemang bland föräldrarna. Enligt de bedömningar rektorer i Borås har gjort framkommer att många rektorer tycker att det här är ett område som man behöver arbeta mer med. På frågan *På mitt barns fritidshem ges jag som förälder möjlighet att påverka verksamheten* svarar 57 procent att det stämmer helt eller nivån under. Hela 42,3 procent av föräldrarna har svarat att det stämmer dåligt eller inte alls att de ges möjlighet att påverka verksamheten.

Läroplanen lyfter fram samarbete med barnets vårdnadshavare och föräldrar. Ett gott samarbete är en självklar del av fritidshemmets verksamhet och en viktig kvalitetsfaktor. I fritidshemmet är ett nära samarbete en viktig förutsättning för att barnet skall uppleva kontinuitet i sin tillvaro i hem och fritidshem. Samarbetet är även en förutsättning för att verksamheten skall kunna bygga på barnets erfarenhet och livsvillkor. Det är personalens ansvar att det finns ett samarbete med vårdnadshavare och föräldrar. Det är en låg andel föräldrar som menar att de ges möjlighet till inflytande och det har försämrats sedan föregående kvalitetsredovisning.

⁶⁰ Daltorpskolans, Svedjeskolans och Byttorpskolans fritidshem saknas i underlaget.

⁶¹ Dannikeskolans, Målsrydskolans, Aplaredskolans och Gånghesterskolans fritidshem saknas i underlaget.

I kvalitetsrapport för fritidshemmet 2013 lyfts frågan om Lgr 11 styr verksamheten. Utifrån rektoreernas svar dras i rapporten slutsatsen att läroplanen inte fullt ut ligger till grund för planeringen vilket innebär att den inte heller styr verksamheten på fritidshemmet. Elevens intresse är i högre grad utgångspunkt för den pedagogiska planeringen på fritidshemmen än Skolverkets allmänna råd. Om elevens intresse är det inflytande som vi ser beskrivas ovan kommer det att inverka menligt på möjligheterna att öppna nya världar för barn från olika bakgrunder. Hur tas elevernas intresse tillvara i de aktiviteter som genomförs på fritidshemmet så att alla barn berikas?

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Arbetslag

- Hur kan vi skapa en samsyn i värdegrundsarbetet fritidshem-skola?

Rektor

- Hur kan vi skapa en samsyn i värdegrundsarbetet fritidshem-skola?

Grundsärskola

Värdegrundsarbete

Värdegrundsarbete handlar om att utveckla ett demokratiskt förhållningssätt hos elever men även hos personalen. Området utgör grunden i läroplanen och ska genomsyra allt arbete i den lärmiljö som eleven kommer i kontakt med i skolan. Nedan finns rektorens självskattningar om kvaliteten på värdegrundsarbetet i skolan och hur man arbetar med att utveckla värdegrunden samt en självskattning om trygghet och trivsel. Det finns även ett avsnitt som tar upp vilka metoder mot mobbning skolorna arbetar utifrån.

Självskattning om värdegrundsarbete

1. Personalen använder sig av elevernas vardagserfarenheter för att samtala och reflektera kring demokratiska värden. Det finns inget väl fungerande system för hantering av konflikter. Det förebyggande arbetet är inte förankrat hos alla.
2. Det finns väl fungerande verktyg för t ex konflikthantering. Värdegrundsarbetet bidrar till att en god stämning finns på skolan. Personalen lägger stor vikt vid att eleverna har kunskap och insikt om vilka de grundläggande värderingarna är. Personalen på skolan är medvetna om sin roll som förebilder och visar i ord och handling att all verksamhet omfattas av de grundläggande demokratiska värderingarna.
3. Skolan har ett väl fungerande värdegrundsarbete som sätter tydliga avtryck i verksamheten och som resulterar i att kunskap när det gäller normer och värden ökar både hos elever och hos lärare. Det framgår tydligt att skolan aldrig är beredd att acceptera vare sig intolerans eller främlingshat. Det finns en medveten strävan att motverka segregation och främlingskap redan i hur skolans verksamhet organiseras.

	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Fjärding			x		
Sjöbo+Erikslund			x		

Grundsärskolorna har kommit en bit i sitt värdegrundsarbete och det finns väl fungerande verktyg för t ex konflikthantering. I kommentarerna kan man dock se att det förebyggande arbetet inte är förankrat hos all personal.

Arbetet med värdegrund

I nedanstående tabell har skolorna tagit ställning till hur verksamheten genomförs av ett framgångsrikt arbete med syfte att skapa en trygg och accepterande arbetsmiljö.

Personal är aktiva i och har inflytande över det förebyggande arbete för att främja likabehandling, tolerans och demokratiska värderingar	På Fjärding arbetar personalen arbetar förebyggande och tar upp situationer på klassplaneringarna. Man utgår från likabehandlingsplanen. På Sjöbo och Erikslund har man tagit fram en likabehandlingsplan och plan mot kränkande behandling tillsammans under ett flertal tillfällen och tillsammans diskuterat vad orden står för och vad detta innebär i praktisk handling.
Elever är aktiva i och har inflytande över det förebyggande arbete för att främja likabehandling, tolerans och demokratiska värderingar	Fjärding menar att man inte har kommit lika långt och jobbar på att eleven skall få förståelse vad olika saker innebär. Sjöbo och Erikslund har inte kommit lika långt.
Skolans personal har ett <i>gemensamt förhållningssätt</i> det vill säga tillämpar samma	Fjärding har ett gemensamt förhållningsdokument på skolan, som man

regler och bemötande	strävar för att nå. Sjöbo och Erikslund håller på att ta fram en gemensam syn på hur vi ser på kommunikation, samarbete och tydlighet.
Skolans personal har tydliga riktlinjer/planer både när det gäller att förebygga och åtgärda mobbning/kränkande behandling	På Fjärding finns en Likabehandlingsplan, men den är inte tydlig för alla. På Sjöbo och Erikslund har man börjat komma igång med ett likabehandlingsteam.
Arbetet att upptäcka mobbning/kränkande behandling innehåller ett väl utarbetat system för tillsyn utanför lektionstid. ⁶²	På Sjöbo och Erikslund har man på assistentmöten påbörjat en översyn kring rastverksamheten.
De vuxna som rastvaktar/är rastvärd/utövar tillsyn utanför lektionstid tar aktiv del i elevernas rastaktiviteter. ⁶³	På Sjöbo och Erikslund görs detta men inte på ett systematiskt sätt.
De vuxna som rastvaktar/är rastvärd/utövar tillsyn utanför lektionstid har kunskap om skolans "kritiska platser". ⁶⁴	Detta fungerar på Sjöbo och Erikslund.
Skolan har en fungerande rutin och ansvarsfördelning när det gäller att utreda, åtgärda och följa upp mobbningsituationer. ⁶⁵	Sjöbo och Erikslund har en sådan rutin.
Skolpersonal har <i>kunskaper</i> om de åtgärder skolan gör när mobbning/kränkande behandling uppstår. ⁶⁶	Sjöbo och Erikslund planerar utbildning för likabehandlingsteamet.
Alla elever är väl insatta i de åtgärder skolan gör när mobbning/kränkande behandling uppstår.	Varken på Fjärding, Sjöbo eller Erikslund är eleverna insatta i åtgärderna.
Åtgärder för att förbättra värdegrundsarbetet vilar på en kontinuerlig <i>kartläggning och analys</i> av de insatser som görs.	Fjärding arbetar med att förbättra förhållningssättet bland personalen och på Sjöbo och Erikslund är detta i sin linda.
Både personal och elever får kompetensutveckling på vetenskaplig grund.	Varken Fjärding, Sjöbo eller Erikslund ger detta.
Återkommande samtal hålls i personalgruppen för att hålla frågan om skolans arbetsmiljö och arbetet mot mobbning, kränkning och diskriminering levande	Sjöbo och Erikslund för sådana samtal och Fjärding säger att diskussioner förs kontinuerligt.
Återkommande samtal hålls i elevgruppen för att hålla frågan om skolans arbetsmiljö och arbetet mot mobbning, kränkning och diskriminering levande ⁶⁷	Sjöbo och Erikslund menar att detta inte funderar

Självskattning om trygghet och trivsel

1. Arbetsro saknas dock till stor del. Mycket tid går åt till konfliktlösning. Eleverna upplever att det oftast finns otillräckligt med vuxna på rasterna.
2. De flesta eleverna upplever skolan som trygg och uppger att de trivs. De flesta ger uttryck för att skolan är lugn och att arbetsro finns. Veldig lite tid går åt till konfliktlösning. Eleverna upplever att det är en hög vuxennärvaro på rasterna.
3. Eleverna upplever skolan som trygg. Skolan präglas av arbetsro.

	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Fjärding				x	

⁶² Fjärding saknas i underlaget

⁶³ Fjärding saknas i underlaget

⁶⁴ Fjärding saknas i underlaget

⁶⁵ Fjärding saknas i underlaget

⁶⁶ Fjärding saknas i underlaget

⁶⁷ Fjärding saknas i underlaget

Sjöbo Erikslund		x			
------------------------	--	---	--	--	--

Trygghetsvandringar

I budget 2014 har uppdraget getts att trygghetsvandringar ska genomföras i alla Borås skolor. Frågan har därför ställts till varje skola om detta sker.

	Ja	Nej
Fjärding	X	
Sjöbo Erikslund	X	

Metoder för att förebygga mobbning

Kommunfullmäktige har gett i uppdrag att beskriva vilka metoder mot mobbning som används på skolorna och vilket resultat dessa ger. Nedan finns en förteckning för respektive skola över de metoder rektor har redovisat samt i förekommande fall vilka resultat som uppnåtts.

	Metoder som används för att förebygga mobbning	Uppnådda resultat
Fjärding	Likabehandlingsplanen, Vi utgår ifrån varje enskild elev och var de befinner sig. Och arbetar utifrån den förståelse, med kommunikationskarta, samtalsmatta, bilder mm	
Sjöbo Erikslund	Likabehandlingsplan, Livskunskap Vuxennärvaro	Problemen flyttas från skola till fritid men påverkar alltid hela elevens skolsituation.

Analys

Sammanställningen visar på vilka utvecklingsområden som är aktuella för grundsärskolan. Det finns väl fungerande verktyg för t ex konflikthantering. Värdegrundsarbetet bidrar till att en god stämning finns på skolan, men det är fortfarande mer att arbeta med för att uppnå ett väl fungerande värdegrundsarbete, vilket också syns i sammanställningen över viktiga aspekter i värdegrundsarbetet ovan.

Likabehandlingsplan

I Skollagen finns bestämmelser kring plan mot kränkande behandling: ”Huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever”⁶⁸.

Enligt förordningen (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling ska planerna upprättas, följas upp och ses över under medverkan av barnen eller eleverna vid den verksamhet för vilken planen gäller.

I Skolverkets allmänna råd om arbete mot diskriminering och kränkande behandling beskrivs de olika delar som ska finnas med i skolans plan mot diskriminering och kränkande behandling, här kallad likabehandlingsplan, det handlar om främjande, förebyggande och åtgärdande arbete.

1. Planerna innehåller konkreta mål som utgår från slutsatserna av kartläggningarna och beskrivningar av de insatser som ska genomföras under året för att förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling

⁶⁸ Skollagen 6 kap §8

2. Planerna innehåller en ansvarsfördelning för utförandet av de främjande och förebyggande insatserna
3. Planerna innehåller en beskrivning av hur insatserna för att främja likabehandling och de förebyggande insatserna mot trakasserier och kränkande behandling ska följas upp och utvärderas
4. Planerna innehåller rutiner för hur barn, elever och deras vårdnadshavare ska göra för att anmäla diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling
5. Planerna innehåller rutiner för hur personalens respektive förskolechefens och rektors anmälningsskyldighet ska fullgöras
6. Planerna innehåller rutiner för hur diskriminering, trakasserier och kränkande behandling ska utredas, åtgärdas och dokumenteras
7. Planerna innehåller en beskrivning av hur barn och elever ska medverka och har medverkat i det främjande förebyggande arbetet

Samtliga grundsärskolor svarar ja på samtliga påståenden. De utvecklingsområden som rektorerna har identifierat är dels att synliggöra fritidshemmet, men också att öka elevernas delaktighet i arbetet.

Genus och jämställdhet

I läroplanen för grundsärskolan finns ett tydligt uppdrag att arbeta aktivt med genus- och jämställdhetsfrågor: ”Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet”⁶⁹. Det handlar om att inte begränsa eleverna utifrån vilket kön de har.

Rektorerna har genomfört en självskattning om genus där de tagit ställning till följande nivåer:

1. Skolan visar i sitt arbete att människor är olika och samtalar om det tillsammans med eleverna. Personalen lyfter värden som allas lika värde och jämställdhet mellan kvinnor och män. Det saknas dock ett medvetet förhållningssätt som främjar arbetet mot stereotypa könsroller. Det saknas medvetenhet om att man bemöter pojkar och flickor på olika sätt.
2. Personalen för återkommande samtal om sina egna normer, attityder och föreställningar och om hur man bemöter varandra och eleverna. Personalen har återkommande diskussioner om hur skolans miljö och aktiviteter ger flickor och pojkar samma möjligheter att utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. Personalen belyser för eleverna att det finns olika familjekonstellationer, relationer och sexuella identiteter för att bidra till likvärdighet och att se olikheter som en tillgång.
3. Personalen är uppmärksam på sitt bemötande av pojkar och flickor och ger dem möjligheter att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet. Personalen motverkar medvetet traditionella könsmonster genom att visa på alternativ och inspirera till nya upptäckter både i olika aktiviteter och i lärmiljön. Personalen får den kompetensutveckling som krävs för att vi professionellt ska kunna utföra våra uppgifter.

Resultatet utföll på följande vis:

---

⁶⁹ Lgrs 11, s 8

	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Grundsärskola	0 skolor	2 skolor	1 skola	0 skolor	0 skolor

HBQT-kompetens

I läroplanen för grundskolan Lgrs11 slås fast att ingen i skolan ska diskrimineras på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck eller sexuell läggning. Sådana tendenser ska aktivt motverkas. För grundskolan finns inga särskilda mål i budgeten kring HBQT-utbildning.

Analys

Grundskolorna befinner sig på nivå 1 på väg mot 2 eller nivå 2 i sin självskattning av arbetet med genus och jämställdhet. Det innebär att personalen behöver bli mer uppmärksamma på hur flickor respektive pojkar bemöts. Det kan också behövas fortbildning på detta område. Även när det gäller HBQT finns anledning att fråga sig man kan lyfta frågor kring normkritik och olika familjekonstellationer i undervisningen, samt om personalen behöver kompetensutveckling inom detta område.

Elevers inflytande över undervisningen

Rektorerna har genomfört en självskattning om elevers inflytande över sitt lärande:

1. Eleverna har litet inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet/upplägget i undervisningen. Elevernas kännedom om målen i olika ämnen varierar.
2. Eleverna har inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet/upplägget i undervisningen. Eleverna har relativt god kännedom om målen i olika ämnen.
3. Eleverna har stort inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet/upplägget i undervisningen. Eleverna är medvetna om målen i olika ämnen och vet vad de behöver kunna för att nå målen.

	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Fjärding			x		
Sjöbo och Erikslund			x		

Rektorerna på grundskolorna bedömer att eleverna har inflytande över såväl formerna för sitt lärande som innehåll och upplägg i undervisningen. Eleverna bedöms ha relativt god kännedom om målen i olika ämnen.

Fjärdingskolan grundskola försöker att ta tillvara varje enskild elevs påverkan av innehållet och man har inte klassråd eller elevråd.

På Sjöbo/Erikslund har man klassråd en gång per vecka och elevråd en gång i månaden. Där tar man upp inflytandefrågor och trivsselfrågor.

Föräldrars inflytande

Rektorerna har genomfört en självskattning om föräldrars delaktighet i elevens utbildning:

1. Vårdnadshavaren blir informerad om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling. Det finns fungerande forum för samråd på skolan där föräldrar har möjlighet till inflytande.
2. Vårdnadshavarna är förtrogna med verksamhetens mål. Vårdnadshavarnas synpunkter tas tillvara i planering och genomförande av verksamheten. Eleven är i förväg medveten om innehållet om på utvecklingssamtalet.
3. Eleven själv håller i utvecklingssamtalet med stöd av läraren och vårdnadshavaren får veta hur man kan stötta sitt barns fortsatta utveckling. På så sätt upplever alla parter att det

finns en delaktighet i barnets utbildning. Det finns ett stort engagemang från vårdnadshavare att delta i olika forum för inflytande.

	1	på väg mot	2	på väg mot	3
Fjärding			X		
Sjöbo och Erikslund		X			

Analys

Fjärdingskolan skattar att vårdnadshavarna är förtrogna med verksamhetens mål och att deras synpunkter tas tillvara i planering och genomförande samt att eleverna i förväg är medvetna om innehållet på utvecklingssamtalet. Sjöbo-Erikslund bedömer att de ännu inte nått denna nivå och noterar i sin kommentar att det finns mycket att arbeta med kring föräldrainflytande på enheterna. Fjärdingskolan lyfter att de tar vara på föräldrars synpunkter i de planeringar som görs och framhåller i sin kommentar det stora engagemang som föräldrarna visar.

Föräldrar med barn/elever inskrivna i grundsärskolan blir delaktiga i barnens/elevernas lärande genom skriftliga omdömen, utvecklingssamtal och individuella utvecklingsplaner. Det är en bit kvar till nivå 3 där eleven själv håller i utvecklingssamtalet med stöd av läraren och där vårdnadshavaren får veta hur man kan stötta sitt barns fortsatta utveckling. Det är angeläget att driva ett systematiskt arbete för att alla parter ska uppleva att det finns en delaktighet i barnets utbildning.

I den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Arbetslag

- Hur ser vi på läroplanens uppdrag att motverka traditionella könsroller? Hur kan vi arbeta med detta uppdrag i praktiken?
- Vilka förväntningar har vi på flickor respektive pojkar? Hur bemöter vi flickor respektive pojkar? Hur vet vi det?
- Hur kan vi lyfta frågor kring HBTQ och olika familjekonstellationer i vår undervisning?
- På vilket sätt syns det att vi har samsyn eller inte i vårt värdegrundsarbete?
- I vilka situationer upplever/upplever inte eleverna trygghet och studiero?

Rektor

- Vilken fortbildning behöver personalen när det gäller genus och jämställdhet?
- Hur kan kollegialt lärande med fokus på det egna förhållningssättet ske?
- Hur kan vi utveckla samsyn i arbetslagen när det gäller värdegrundsarbetet?

Huvudman

- Finns det kommungemensamma behov av att utveckla arbetet med genus och jämställdhet i grundsärskolan?

Gymnasieskola/Vuxenutbildning

Värdegrundsarbetet är i fokus i Utbildningsnämndens utvecklingsplan *Bildningsstaden Borås*. Skolans viktigaste värdegrundsuppdrag är övertygelsen om att alla elever vill och kan, att alla elever har rätt till goda kunskaper och en god utbildning och att alla elever ska lyckas i skolan oavsett bakgrund. Målet är att eleverna genom kunskap och bildning ska växa som individer. De ska ”se sig själva och därmed förstå den andre och se den andre för att förstå sig själv.”

Trygghet och trivsel

En självskattning om skolans värdegrundsarbete har genomförts. I självskattningen bedömer skolorna vilken av tre kvalitetsnivåer, där nivå 3 är den högsta, som kännetecknar skolan som helhet.

En skola bedömer att den har uppnått och två skolor att de är på väg att nå kvalitetsnivå 2 som kännetecknas av att

- värdegrundsarbetet bidrar till att en god stämning finns på skolan och att skolans personal lägger stor vikt vid att eleverna har kunskap och insikt om vilka de grundläggande värderingarna är. Personalen på skolan är medvetna om sin roll som förebilder och visar i ord och handling att all verksamhet omfattas av de grundläggande demokratiska värderingarna.

Tre skolor bedömer att de på väg att nå och en skola bedömer att den har nått kvalitetsnivå 3 som innebär att

- skolan har ett väl fungerande värdegrundsarbete som sätter tydliga avtryck i verksamheten och som resulterar i att kunskap när det gäller normer och värden ökar både hos elever och lärare. Det framgår tydligt att skolan aldrig är beredd att acceptera vare sig intolerans eller främlingshat. Det finns en medveten strävan att motverka segregation och främlingskap redan i hur skolans verksamhet organiseras.

Skolorna har även redogjort för i vilken grad verksamheten genomsyras av ett framgångsrikt arbete med syfte att skapa en trygg och accepterande arbetsmiljö. I redogörelserna besvarar skolorna frågor om hur dels personalens, dels elevernas aktivitet i och inflytande över det förebyggande arbetet för att främja likabehandling, tolerans och demokratiska värderingar är synligt i verksamheterna. Skolorna uppger exempelvis att hela skolkulturen genomsyras av personalens och elevernas delaktighet och inflytande, att lärarna är aktiva genom utbildnings- och upplevelseinsatser av olika slag med påföljande diskussioner och att lärare deltar i framtagande och genomgång av likabehandlingsplaner. Eleverna är aktiva och har inflytande bland annat genom att delta i gemensamma värdegrundsdagar (Mina möjligheters dag) som följs upp på klassföreståndar-/mentorstid, i elevforum av olika slag, i elevföreningar på skolorna, vid framtagandet av ordningsregler, genom delaktighet i planering av skolövergripande aktiviteter såsom t ex skolval, i arbetet med att ta fram skolans likabehandlingsplan och i undervisningen i olika ämnen där värdegrundsfrågor ingår. Avseende frågan om skolans personal har ett gemensamt förhållningssätt det vill säga tillämpar samma regler och bemötande och hur detta är synligt i verksamheten uppger skolorna att det är bland annat i olika personalforum som detta aktualiseras och hålls levande. Gemensam kompetensutveckling för all personal med föreläsningar som handlar om förhållningssätt anordnas också. Även vid utarbetande av likabehandlingsplan och andra handlingsplaner är utgångspunkten ett gemensamt förhållningssätt.

Skolorna redovisar också att personalen har tydliga riktlinjer/planer när det gäller att förebygga och åtgärda mobbning/kränkande behandling. Detta är synligt i verksamheten via ett levande likabehandlingsarbete och känd likabehandlingsplan som kontinuerligt tas upp till genomgång

och diskussion. Likabehandlingsplanen och rutinerna vid fall av kränkande behandling är kända och tydliga. Åtgärder sätts in direkt vid kränkningar.

Enligt skollagen ska utbildningen utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero. En självskattning om trygghet och trivsel i skolan har genomförts. I självskattningen bedömer skolorna vilken av tre kvalitetsnivåer, där nivå 3 är den högsta, som kännetecknar skolan som helhet.

Sex skolor bedömer att de har nått kvalitetsnivå 2 som kännetecknas av att
- de flesta eleverna upplever skolan som trygg och uppger att de trivs. De flesta ger uttryck för att skolan är lugn och att arbetsro finns. Veldig lite tid går åt till konfliktlösning.

En skola bedömer att den har nått kvalitetsnivå 3 som innebär att
- eleverna upplever skolan som trygg och att skolan präglas av arbetsro.

Lämnade kommentarer från skolorna berör bland annat att rutinerna vid konflikthantering fungerar väl och åtgärder vidtas snabbt. Skolornas arbete med trygghet får betraktas som framgångsrikt mot bakgrund av att 97 procent av eleverna uppger i skolklimatundersökning 2013 att de känner sig trygga. Resultaten från skolklimatundersökningen 2014 kommer i maj.

En av de viktigaste förutsättningarna för att barn och elever ska kunna utveckla kunskaper och värden är en trygg och stimulerande lärandemiljö. Hösten 2013 gjordes en självskattning om lärandemiljön till kvalitetsrapporten Undervisning. Skattningen byggde på skolledningens bedömning av var skolan som helhet befann sig när det gällde att skapa en god lärandemiljö såväl kunskapsmässigt som socialt. En övervägande majoritet av skolorna bedömde att de har en god lärandemiljö. Kännetecknande för detta är bland annat att det finns ett positivt bemötande mellan och bland personal och elever och att undervisningen är varierad och stimulerar eleverna att lära.

Av skolornas redogörelse avseende metoder som används för att förebygga mobbning uppger de flesta skolorna att metoderna varierar. Detta är i linje med vad Skolverket kom fram i rapporten ”Utvärdering av metoder mot mobbning” där det framgår att framgångsrikt antimobbningsarbete inte kännetecknas av att särskilt program används. Skolverket förordar således inte användande av något program i sin helhet, men menar att delar av program kan tjäna som inspiration och källa till specifika insatser. Det viktiga är i stället att arbetet bedrivs genomtänkt och systematiskt med olika insatser och insatskombinationer som har utarbetats i relation till skolans egna förutsättningar. Att all personal och alla elever på skolan är delaktiga i arbetet och att skolklimatet är bra har också påtaglig betydelse, visar rapporten.

De förebyggande insatserna och att frågan hålls levande genom diskussioner i olika forum samt snabbt agerande när mobbning upptäcks kännetecknar arbetet ute på skolorna. I sina planer mot kränkande behandling beskriver skolorna arbetsgången vid mobbning/kränkning. Resultat av arbetet kan avläsas i skolklimatundersökningen.

Elevers inflytande av undervisningen

Elewinflytande betecknar elevers delaktighet i skolans verksamhet och består av reellt inflytande över det egna lärandet och den egna undervisningssituationen samt av inflytande via organ för formellt elewinflytande.

En självskattning om skolornas uppfattning om elevernas inflytande över sitt lärande har genomförts. I självskattningen bedömer skolorna vilken av tre kvalitetsnivåer, där nivå 3 är den högsta, som kännetecknar skolan som helhet.

En skola bedömer att den är på väg att uppnå och fyra skolor att de har nått kvalitetsnivå 2 som kännetecknas av att

- eleverna har inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet/upplägget i undervisningen samt har relativt god kännedom om målen i olika ämnen.

En skola bedömer att den har uppnått och en skola att den är på väg att nå kvalitetsnivå 3 som innebär att

- eleverna har stort inflytande över formerna för sitt lärande och innehållet/upplägget i undervisningen. Eleverna är medvetna om målen i olika ämnen och vet vad de behöver kunna för att nå målen.

Skolorna har kompletterat självskattningen med att redogöra för former och verktyg för elevernas inflytande. Dessa är bland annat Bedömning för lärande, kursråd och kursutvärderingar samt Informations- och kommunikationsteknologin, det vill säga de digitala lärverktygen i skolan. Någon skola uppger att ett förbättringsområde är att se till att eleverna vill och vågar använda sig av de möjligheter till inflytande som står till buds. Inflytande värderas även i den årliga skolklimatundersökning där eleverna tar ställning till ett antal påståenden kring detta. I föregående års undersökning var det samlade resultatet 4,4 på en 6-gradig skala, med variation mellan 3,9 och 4,6. Svarsfrekvens var 78 procent. I 2014 års skolklimatundersökning, som för närvarande pågår, efterfrågas förutom elevernas uppfattning om inflytande över lärandet också deras uppfattning om inflytandet i formella forum såsom klassråd, elevråd etc. Resultaten är tillgängliga i maj.

Likabehandlingsplan och plan mot kränkande behandling

Arbetet med planerna mot diskriminering och kränkande behandling är en del av det främjande och förebyggande arbetet och bör:

- Bedrivs så att det resulterar i en gemensam plan eller två planer som hänger ihop på ett systematiskt sätt.
- Integreras med arbetet med ordningsregler och det systematiska arbetsmiljöarbetet och präglas av ett helhetstänkande, samt
- Bedrivs på ett sådant sätt att de blir kända i verksamheten och hos elevers vårdnadshavare.

Skolorna uppger att de har planer mot diskriminering och kränkande behandling och att dessa fungerar. Ofta benämns planen likabehandlingsplan. Planen omarbetas årligen utifrån en årlig kartläggning av förekomsten av kränkande behandling och diskriminering. Utvecklingsområden som skolorna har identifierat är att säkerställa att alla känner sig delaktiga t ex nyanställda, att det finns en planering för hur planen kan göras känd i högre omfattning till vårdnadshavare, att kartlägga risker och inventera otrygga platser i skolan.

Genus

Skollagen och samtliga läroplaner uttrycker tydligt att förskolan och skolan har ett uppdrag att motverka traditionella könsmonster och att alla som arbetar i förskolan och skolan ska ge möjlighet för alla barn och elever att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån kön. Jämställdhet, som grundläggande demokratiskt värde, ska både gestaltas och förmedlas.

En självskattning om genus har genomförts. I självskattningen bedömer skolorna vilken av tre kvalitetsnivåer, där nivå 3 är den högsta, som kännetecknar skolan som helhet.

Tre skolor bedömer att de har nått kvalitetsnivå 2 som kännetecknas av att

- personalen för återkommande samtal om sina egna normer, attityder och föreställningar och om hur man bemöter varandra och eleverna. Personalen har återkommande diskussioner om hur skolans miljö och aktiviteter ger flickor och pojkar samma möjligheter att utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.

Fyra skolor bedömer att de är på väg att uppnå kvalitetsnivå 3 som innebär att

- personalen är uppmärksam på sitt bemötande av pojkar och flickor och ger dem möjligheter att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet. Personalen motverkar medvetet traditionella könsroller genom att visa på alternativ och inspirera till nya upptäckter både i olika aktiviteter och i lärmiljön. Personalen får den kompetensutveckling som krävs för att vi professionellt ska kunna utföra våra uppgifter.

Föräldrars inflytande (Gymnasieskolan, gymnasiesärskolan)

Skollagen slår fast att eleven och vårdnadshavaren ska få en samlad information om elevens kunskapsutveckling och studiesituation vid utvecklingssamtal varje termin. Läroplanen föreskriver att rektor ansvarar för att vårdnadshavare får insyn i elevernas skolgång och läraren för att samverka med vårdnadshavare och informera om elevernas skolsituation och kunskapsutveckling.

En självskattning om föräldrars inflytande i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har genomförts. I självskattningen värderar skolorna vilken av tre kvalitetsnivåer, där nivå 3 är den högsta, som kännetecknar skolan som helhet.

En skola bedömer att den är på väg och tre skolor att de har nått kvalitetsnivå 2 som kännetecknas av att

- vårdnadshavarna är förtrogna med verksamhetens mål. Vårdnadshavarnas synpunkter tas tillvara i planering och genomförande av verksamheten. Eleven är i förväg medveten om innehållet på utvecklingssamtalet.

Två skolor bedömer att de är på väg att uppnå kvalitetsnivå 3 som innebär att

- eleven själv håller i utvecklingssamtalet med stöd av läraren och vårdnadshavaren får veta hur man kan stötta sitt barns fortsatta utveckling. På så sätt upplever alla parter att det finns en delaktighet i barnets utbildning. Det finns ett stort engagemang från vårdnadshavare att delta i olika forum för inflytande.

I kommentarer från skolorna anges bland annat att eleverna med stigande ålder förväntas föra sin egen talan i ökad omfattning. Vårdnadshavare inbjuds till utvecklingssamtal och får också kontinuerligt information i studierelaterade ärenden. På någon annan skola genomförs föräldraenkäter i samband med utvecklingssamtal för ökad delaktighet.

Analys

Värdegrundsarbetets olika delar – trygghet och trivsel, inflytande, genus, och föräldrasamverkan - har belysts i denna rapport genom de olika självvärderingarna och självskattningarna som skolorna har genomfört. Glädjande är att inga skolor finns på den lägsta kvalitetsnivån, 1, i självskattningarna och att det finns skolor som har nått den högsta kvalitetsnivån, 3, inom några områden. De skolor som återfinns på väg mot eller på kvalitetsnivå 2 samt på väg mot kvalitetsnivå 3 har genom självskattningarna och självvärderingarna kunnat identifiera förbättrings- och utvecklingsområden att arbeta vidare med. Detta kan gälla att få eleverna att utöva sin rätt till inflytande, att i likabehandlingsarbetet utveckla kartläggningen, att få *all* personal att bli föredömen när det gäller värdegrundsarbetet, att få *alla* elever att uppleva skolan som trygg.

Varje skola måste noggrant analysera sitt nuläge och sina behov. Resultaten från Skolklimatundersökningen 2014, i första hand inom områdena Normer och värden (trygghet och trivsel), Elevernas inflytande och delaktighet samt förekomsten av kränkande behandling/diskriminering, kommer att utgöra ytterligare underlag i detta arbete.

Värdegrundsarbetet måste ständigt vara pågående och insatserna inriktas på att utveckla såväl värdegrunden i alla dess delar som elevernas kunskaper. I Utbildningsnämndens verksamheter fortsätter arbetet i Bildningsstadens anda: ”alla elever vill och kan”, ”alla elever har rätt till goda kunskaper och en god utbildning” och ”alla elever ska lyckas i skolan oavsett bakgrund”. På förvaltningsnivå fortgår arbetet med att genomföra samtliga sex utvecklingsområden i utvecklingsplanen samt att särskilt verka för att utvecklingsområdena Bedömning för lärande och IKT, som båda är förutsättningar och verktyg för elevernas delaktighet och inflytande, fortsatt utvecklas.